

ЗАТЯЖНА ІНЕРЦІЯ ОБОРОНИ

Людська психіка важко пристосовується до змін. За роки підневільного існування у нас виробився стереотип позитивної суспільної поведінки – викривальний пафос і оборона. Покоління за поколінням українські патріоти, наражаючи на небезпеку своє громадське становище, добробут, а при комуністичному режимі — і життя, викривали політику гноблення, нівелювання, фізичного знищення свідомих українців та в міру сил і можливостей боронили свою ідентичність, культуру, права людини і народу в цілому.

Тепер ситуація принципово інша. Ми маємо те, за що віками боролись, — незалежну Українську державу, яка повинна головним чином розбудовувати, міняти стару політику на нову, визначати нові пріоритети, керуючись при цьому основним — повернути народові національну ідентичність, себто — національну ідею.

Важко ламати старе, особливо коли воно займає панівні позиції. Величезна армія русифікованих чиновників, яких ніхто так і не потривожив, за інерцією працює на російській імперії. Горопахи по селах та містах, рівень виживання й добробуту яких залежав від міри зрусифікованості і заподадливості перед хамовитими начальниками, за інерцією й далі саме з цього вичапляють крихти для злиденного існування. Свідомих громадян останньої надії позбавляє, як видно з листа нашої читачки, нищення українського інформаційного і культурного простору. Що казати про провінцію, якщо навіть у Києві, з труднощами відшукавши в морі «хозяюшек» та «лечебников» українськомовний відривний календар з дуже розмитою назвою «Народний», скоро зрозумієте, що гроші викинули на вітер. Коли я захотіла поцікавитись, про які ж події — наприклад, лютого — нагадає українському народові колектив Редакції українських календарів і художніх листівок, то з подивом виявила, що 11 лютого — про користь ячної шкаралупи, а не про те, що в цей день 1670 року народився козацький літописець Самійло Величко, а 1989 року у Києві створено Всеукраїнське товариство української мови ім. Тараса Шевченка. 21 лютого нам повідомляють про 105-річчя від дня народження датського біохіміка Карла Петера Дама і 135-річчя російського ботаніка В. Р. Заленського, і словом не згадуючи, що в цей день 1942 року в Бабьому Яру страчено велику групу діячів ОУН. І так далі. У народному календарі за злочинною інерцією відбито історію совітської імперії і замовчується історія України, яку на кожному кроці і всіма засобами потрібно впроваджувати в масову свідомість громадян. І саме цим мав би перейматися Комітет інформаційної політики, цікавлячись, у тому числі, і змістом українських відривних календарів, і змістом періодичних видань, і станом видавництва та національної телевізії.

Убивча сила інерції народу привела в парламент комуністів і кримінальних злочинців, які тільки й можуть існувати в хаосі беззаконня, — тож який їм сенс забезпечувати законодавчо цю державу. А що ж

наші патріоти? У перші роки незалежності в них була реальна можливість узяти владу в свої руки і розпочати важкі, але необхідні для побудови нової держави зміни. Та скористатись такою унікальною можливістю вони не зуміли. Причин цьому багато: і природне бажання голодної людини, перед якою відкрилися спокусливі можливості, наїстися, і відсутність державотворчого досвіду, і інерція, за якою українці в Україні звично вдовольнялися другими ролями. Дуже скоро партійні і радянські кадри оговталися і окопались на старих позиціях. Тут уже нам справді нічого іншого не залишалось, як викривати й оборонятись. Ми лише могли трубитися про експансію російськомовного маскульту в наш простір, про недосконалі закони, які душать українську культуру, про антиукраїнську політику підтримки закордонних гастролерів, тоді як талановиті українські митці змушені заробляти на кусок хліба за кордоном, про потурання на найвищому рівні війсьничій русифікації. Усе це було схоже на добре сплановану в надрах чиновництва політику, яка нічого спільного з державою не мала.

Обрання нового керівника уряду та останні події в парламенті, здається, дають ще один шанс Україні. В руках правої більшості тепер перебувають парла-

ментські комітети, міністр культури, віце-прем'єр з гуманітарних питань, голова Комітету інформаційної політики — люди, орієнтовані на підтримку української культури, науки, освіти і на захист українського інформаційного простору. Чи вдасться їм подолати інерцію чиновників? Чи зможемо ми, свідомі громадяни, подолати в собі інерцію плачів, нарікань та сукання дуль у дір'явих кишнях? Чи дбайлива рідна держава, поруч із запашним окрайцем хліба, дасть народові українську книжку, «Кобзар» на кожен стіл, барвистий підручник кожній дитині, а не один на клас? Чи зніме зашморг приниження і паплюження з українського письменника, актора, кінематографіста?..

Час масових акцій з плакатами і з дуже сміливими промовами минув. Час писати українські закони і за ними жити, час вимагати від високих національно свідомих посадовців роботи, а не традиційних нарікань з по-європейському умебльованих кабінетів. Україна стане незалежною тоді, коли ми всі перестанемо залежати від старих стереотипів, які в'яжуть наш рух уперед.

Галина ПАЛАМАРЧУК

Фото Олега Туменюка

ФОТОЗАКЛИК НОМЕРА:

**І нікому не вдасться зробити з нас
декоративних українців! Шануймося!**

Добрий день, шановна редакціє!

Я вже декілька років передплачую і читаю вашу газету. Звичайно, думаю над тим, чому на сьогодні так багато проблем з українською мовою. Адже спочатку все складалося непогано. Люди, хоч не всі, намагалися говорити українською мовою. Твори українських класиків друкувалися і розкуповувалися дуже швидко. Та й не тільки класиків, а й українських письменників початку ХХ століття. І раптом усе припинилося. Звичайно, я не буваю в усіх книгарнях свого міста, не те що в інших містах. Те ж, що я бачу навколо себе, аж ніяк не радує. Я нічого не маю проти російської літератури (я сама її ціную і читаю), але де наш український бестселер, де наші змістовні українські газети і журнали? Де, нарешті, українські відривні календарі, такі як «Народно-православний» та інші? Серед безлічі російських відривних календарів українських — 2—3 назви.

І ще одне — увели в школах предмет «Зарубіжна література». А де твори, де такі, як треба, підручники? Колись мені один діяч казав, що українською мовою перекладено дуже багато зарубіжної літератури. Де ж вона?

Вибачте, що переходжу на менторський тон, хоч і не хочу. Але згадайте, як у часи Брежнєва поверталися до Сталіна. Отак ми нині повертаємося до русифікації. Я ледве дістала прочитати вибране Ліни Костенко. Про тритомник тільки мрю, щоб хоч прочитати. З вашої газети довідалася, що вона написала поему «Берестечко». Звичайно, мені вже і мріяти нема чого, щоб прочитати її. Вийшла книга Пантелеймона Куліша «Чорна рада», а купити не можу, бо дорога. Добре, хай не купляють, хай не буде в магазинах, але ж у бібліотеки необхідно дати всі потрібні твори. А в бібліотеці кажуть, що у школі повертаються до російських поетів (щоправда, поки що тихенько), бо ж українських не друкують.

А ми турбуємося про українську мову. Колись у журналі «Київ» друкувалися вірші австралійської поетеси-українки Зої Когут. Була б моя воля, я б їх на будинку Верховної Ради і Ради Міністрів повісила, надрукувавши метровими літерами.

На жаль, я уже нічому не можу зарадити, хіба тільки розмовляю українською мовою.

Пенсіонерка, м. Вінниця

ЧОМУ УКРАЇНСЬКОМОВНІ «ДІАЛОГИ» СТАЛИ РОСІЙСЬКОМОВНИМИ?

У Києві протягом багатьох років діяв і набув заслуженої популярності літературно-музичний театр-студія «Діалогі». За своїм статутом він був українськомовним і послідовно дотримувався цього. То був (на жаль — був!) справжній культурно-мистецький осередок, який давав насолоду і знання людям будь-якого віку і соціального стану. Саме так, і знання, бо як театр-студія готував молодих акторів. А водночас і «прохідних» абітурієнтів до театрального інституту. І чимало відомих тепер акторів пройшли школу «Діалогів».

Та й назва цього театру глибокоосмислена, бо «Діалогі» — це безпосередня взаємодія, духовний зв'язок поміж акторами і слухачами-глядачами. Притім не лише під час театрального дійства, а на систематичних зустрічах і обговореннях. Для цього навіть був відведений щотижневий понеділок. Ці вечори обміну думками проводила директор і художній керівник «Діалогів», лауреат республіканських конкурсів Ніна Володимирівна Заручинська.

Особливість цього демократичного театру — що для його дійства непотрібними були лаштунки-декорації, світлові та звукові «ефекти» і навіть традиційна театральна сцена. До самих глибин людських сердець проймала щирість і доброзичливість акторів «Діалогів». Отак складалася духовна атмосфера, коли поміж акторами і слухачами зникала відстань і вони ставали єдиним цілим. Більше того, під час концертів будь-хто з присутніх мав змогу придатися до дійства і навіть зі своїм «репертуаром». І так воно й було, особливо ж на дитячих концертах. А гуманна місія «Діалогів» стверджувалася ще й тим, що переважна більшість вистав і концертів театру проводилася без сплати за них. Особливо ж для дитячих закладів. А вартість квитків на платних виставах була щонайменшою. Така гуманність, демократичність, мобільність і висока творча майстерність «Діалогів» сприяли тому, що він став широкознаним. Актори цього театру виступали як на сценах, так і просто в цехах, установах, на майданах. Отож, діапазон слухачів-глядачів «Діалогів» був понадшироким. Від академіків до школярів і навіть малюків дитячих садків. Останнє надзвичайно важливе, оскільки громадсько-патріотичні почуття зростають, як у народі кажуть, «з пуп'янка». Відповідно широким був і склад вистав: від казок і дитячих бувальщин до творів вітчизняної і світової класики. Звичайно ж, якнайбільше пропагувалася творчість Тараса Шевченка, Григорія Сковороди, Івана Франка, Лесі Українки, Марка Вовчка, Івана Котляревського, Михайла Старицького, Михайла Коцюбинського, Олександра Олеся-Кандиби... А з новітніх — Олесь Гончара, Максима Рильського, Івана Драча, Павла Глазового, Ліни Костенко, Бориса Олійника, Любові Забашти й інших. Театр «Діалогі» запрошували як до щорічного свята «День Києва», ювілейних дат, так і міжнародних свят, скажімо «Тисячоліття охрещення Русі», «1500-річчя Києва», «800-річчя «Слова о полку Ігоревім» тощо.

Принципно згадаємо, що в репертуарі «Діалогів» були й літописні твори. Зокрема «Слово о полку Ігоревім». Цей, світового виміру твір виконувався надзвичайно широкопланово. В ньому брали участь актори-декламатори, співаки, музиканти-виконавці на стародавніх інструментах, включаючи й гуслі часів Київської Русі. Музику саме для цього спектаклю творили такі відомі композитори, як Євген Станкович і Мирослав Скорик, з вкращен-

ням тогочасних пісень і мотивів. А одяг, старокняжий, XII століття, відтворила визначний художник Людмила Семикіна. Інцензація і постановка цього славетного твору належить одноосібно керівникові «Діалогів» — Ніні Володимирівні Заручинській.

Цей спектакль був надзвичайно ефектним і незабутнім. Він був представлений на різних сценах і навіть — просто неба, на майданах і вулицях Києва.

Зачаровано слухали цю інцензацію «Слова» також відомі всьому світу вчені — учасники всевітніх конгресів славистів, а потім — українців. Виконувалися спектаклі в Кирилівській церкві — пам'ятці історії XII століття, на літописних Дорогожичах Києва, де поховано одного з провідних персонажів «Слова» великого київського князя Святослава. Відгуки глядачів і рецензентів були вищою мірою схвальними і навіть розчудленими. Великі вчені визнали, що в такому прочитанні «Слова», як інцензації «Діалогів», вони чули вперше і цілком його поділяють як історичне. Своє схвальне слово сказали і занотували також наші знавці: Микола Жулинський, Іван Дзюба, Михайло Брайчевський, Федір Шевченко, Анатоль Погребняк, Валерій Шевчук та багато інших.

Тут наведено лише один епізод з творчої діяльності «Діалогів». Так, це був театр гуманно-демократичного спрямування, високопатріотичний і водночас — творча школа. І, в різний час, відчувало чимало відомих акторів, серед яких і Анатоль Паламаренко, Павло Громовенко, Людмила Марцевич, Валерій Буймістер, Тетяна Алексеїчева, Борис Лобода, Євген Чернокондратенко, Любов Скоромна, Олег Комаров і численні інші творчі дітячі.

І от сталося незбагненне! Цей громадсько-патріотичний і творчий осередок в столиці України — українськомовний театр «Діалогі» зникає зник...

27 серпня 1998 року Ніна Володимирівна Заручинська пішла з життя, і театр «Діалогі» втратив свого директора й художнього керівника. Начальник Головного управління культури Київської держадміністрації Олександр Павлович Биструшкін двічі збирав увесь склад акторів «Діалогів» і схвально прослухав уривки з його репертуару. Разом з ним був режисер Ігор Дмитрович Шуб, якого Олександр Павлович рекомендував художнім керівником «Діалогів». Притім було домовлено, що діючий репертуар, як і те, що було вже підготовлено Ніною Володимирівною для випуску, лишається недоторканим як її творча робота. Те саме поширювалось і на затвердженні і усталенні за багато років статут «Діалогів». Ну і, зрозуміло, українськомовність цього театру.

Дотримання цих юридичних і морально-етичних норм неодноразово обіцяла і заступник начальника Головного управління Валентина Тарасівна Ліновицька.

Все це проводилося на високому рівні Головного Управління культури міста, оскільки Управління Печерського району, до якого мав належати театр «Діалогі», за багато років жодної уваги йому не приділило. Не надало театрові навіть приміщення, і він був змушений шукати притулку на Подолі.

Минав час, проте наказу про призначення І. Д. Шуба художнім керівником «Діалогів» так і не було видано. Актори залишалися безпритульними, бо Головне управління культури залишило їх поза увагою...

І от в останньому кварталі 1999 року виявилось, що Печерське управління культури

Ось так колись відбувалися вистави «Діалогів»

«згадало», що воно причетне до «Діалогів», і, попри всі рішення Головного управління, акробатично перетворило багато років діючі «Діалогі» з літературно-музичного театру на драматичний. А з українськомовного, згідно зі статутом, у російськомовний! При цьому всі офіційні атрибуції театру «Діалогі», як у казці, перейшли до новоствореного театру. А щоб не привертати уваги до такого перетворення, назва колишнього театру «Діалогі» усякочувалася ніби правомірною акцією. Без будь-якої моруки заволоділи печаткою, штемпелями, рахунком у державному банку і, звичайно ж, назвою «Діалогі».

Склад акторів, зрозуміло, зменшився, як і репертуар «Діалогів». Ще б то, він же українськомовний! Отож, як мовиться: «На тепленьке, готовеньке!» І якщо літературно-музичний театр «Діалогі» свого часу створювався згідно з рішеннями і постановами відповідних міських і республіканських органів, то тепер таке радикальне рішення про «реорганізацію» (точніше — ліквідацію!) «Діалогів» вирішилося чомусь на рівні Печерської адміністрації.

Чому ж таке сталося, і яка доля акторів колишнього театру? Замість акторського складу «Діалогів» з'явилася група неофітів-випускників Театрального інституту 1999 року.

При цьому з російськомовної групи. Сталося карколомне дійство: одним помахом не стало багато років діючого українськомовного театру, а натомість з'явився російськомовний «філіал» «Театра на Таганке». Художнім керівником його став викладач кафедри Руськовського — Олександр Володимирович Крижанівський.

Отак у столиці нашої держави тихенько зник українськомовний театр з добрим заслуженим ім'ям. А натомість виринув потай ще один російськомовний, привласнивши ім'я згубленого і всі його юридичні чинники. А для цього захопив і його назву — «Діалогі». То як це узгоджується з новітніми засадами відродження національної мови і культури в незалежній державі Україні?

А який виклик, національна образа і порушення Закону щодо державної мови! Адже не нею понесе «оновлений» театр «Діалогі» чужу культуру, і — для кого? Ці запитання не риторичні. Для народу, який відроджує свою державу, мову і культуру, вони є проблемними і життєво важливими.

Відповідно рішучим повинно бути і розв'язання цього хитросплетеного «вузла».

Анда СКАДОВЕЦЬ,
прихильник «Діалогів»

РОЗВІНЧУЙМО ВЕЛИКОДЕРЖАВНІ ЛЕГЕНДИ

Не думаю, щоби прості, навіть зовсім неграмотні українці могли створювати такі легенди. Подібний «фольклор» міг бути створений тільки великодержавними ідеологами, які поставили собі за мету виховувати наш народ в малоросійській меншовартості, для якого «старший брат» та його царі були б ідеологами, за кожний крок діянь яких «хохли», чи «малороси», повинні бути вдячними.

І не випадково на роль тих царів, які ніби нас започаткували та ошасливили, легендарці обрали порфіроносних осіб, діяльність яких з найприкрішого боку відбилася на історичній долі України, — Петра I і Катерину II. Або, за Шевченком, «Це той Первий, що розпинав нашу Україну, а Вторая доконала вдову сиротину...».

Перша легенда розповідає, нібито російський цар Петро I під час Полтавської

битви випадково, стоячи над річкою, впустив підзорну трубу і назвав її «Вор скла». І народ, у подяку на таке царське прізвисько, з того часу і до сьогодні так називає річку — Ворскла. І, отже, бідолашні хохли, які населяли ці береги, щонайменше, з часів Переяславського універсального князівства або ще й набагато раніше, жили на безіменній річці і почали свою історію з Петра I. Але цього виявилось замало.

Треба починати історію Слобідської України також з іншої порфіроносної особи — Катерини II, яка теж продовжила діла свого попередника. Для цього обрано теперішній відомий на всю країну центр нафтовидобувної промисловості та нафтового машинобудування Охтирку, яка колись була ніби дуже закутковим містечком Російської імперії. А коли оспівана придворними піттами і оточена фаворита-

ми вінченосна особа поглянула на цю, нібито закуткову, діру, то вигукнула: «Ах, тырка!» (так нібито, за походженням німкеня, погано вимовляючи «д», вона назвала місто «дыркою»). І звідси легендарці виводять походження назви міста «Ахтирка» чи вже по-українськи «Охтирка». Тут знову сердешні слобожани самі не могли навіть дати назву своєму місту, і знову історія цього своєрідного краю започатковується російською царцею...

І оповідачі цих легенд ніскільки не бентежить те, що річка Ворскла є на карті у книзі французького інженера Боплана «Опис України» (перше видання якої вийшло в часи Хмельниччини в 1651 р., а четверте — в 1671 році, тобто за рік до народження Петра I. Не соромно оповідачам, адже Охтирка майже за півтора століття до царювання Катерини II була заснована і

найменована так переселенцями з Правобережжя після нещасної Берестецької битви, після 1651 року. В 1655 році це вже було полкове місто.

Але дивно інше. Фальшиву легендарну версію про найменування річки Ворскли пробувало минулого року пропагувати наше телебачення, яке у своєму черговому випускові «Футбол від УТН» (за останній понеділок липня), розповідаючи про футбольну команду «Ворскла», ніяк не могло обійтися без спокиси згадати цю блюзнірську легенду. А коли я усно зауважив оглядачеві цієї програми про недолугість такої журналістської «знахідки», то почув у відповідь, що неправдивість легенди треба доводити. А хіба «правдивість» легенди він пробував довести? Сором за таких журналістів від УТН. Свідок моєї правоти — французький інженер Боплан.

А ми шануймося, бо ми того варті.
Богдан САВКІВ,
просвітянин, сільничий інженер,
м. Київ

Здається, саме так називався фільм, який давно зійшов і з екрану, і з пам'яті. А титри лішилися і манили-кликали, як і літня ягода, назва якої прочитується в найменні національного міста-курорту. Хотілося там побувати, наслуховавшись оповідей про чарівність цього містечка, його особливу галицьку атмосферу, про людей, гордих своїм краєм.

Безперечно, поїздка до Трускавця — подарунок. Щоб запам'яталися на все життя оті десять днів початку 2000 року дванадцятирічній дівчинці та її матері, якій хотілося, аби дитина не лише відпочила на чистому повітрі та цілющій воді, але, користуючись нагодою, відкрила для себе прекрасну атмосферу українства, якою повіті Львів та інші галицькі землі — сіль України в найвищому сенсі слова...

Саме з цих міркувань ми з дочкою та ще одна київська сім'я пристали на запрошення Трускавецького бюро подорожей (вул. Шевченка, 2) і втрапили до гурту екскурсантів, які 9 січня 2000 року здійснювали екскурсію «Трускавець—Львів». А різдвяні колядки, що звучали над цілющими джерелами, зливаючись зі святковими дзвонами, зручний автобус — сприяли відчуттям свята.

Та, як і буває в житті, свято обірвалося зненацька і безповоротно з першою ж фразою екскурсовода:

— Я — Оксана Мирославівна. Якою мовою вести екскурсію?

Ми з сусідкою-киянкою аж скинулися: звичайно ж, українською! Але екскурсовод правила своєї:

— Я чую, що в автобусі говорять російською, і я хочу, аби ці люди мене зрозуміли...

На моє, здається, резонне заперечення, — мовляв, тут іноземців з Росії чи Білорусі нема, екскурсовод навчено відрізняла: «А що, мені паспорти перевіряти?!» — і розповіла анекдот про японців, які, звісно, не розуміють української мови, а їхній тлумач перекладає екскурсовода в такий спосіб: «Тріпається!», «Припинила тріпатися!». Підбадьорені Оксаною Мирославівною, російськомовні екскурсанти вигукнули сакраментальне «говорите по-русски!», і екс-

курсовод рішуче й безповоротно перейшла на російську. Та ще й — навіщо?! Аби я переконалася в її бездоганній російській вимові? — вирішила видавати завчений російською текст саме над нашими україноналаштованими вухами. А прохання відійти геть, ближче до російськомовних слухачів, сприйняла як образ:

— Я бойківчанка з гір, а ви — невиховані люди!

«Група підтримки» негайно зреагувала на сигнал інтернаціоналістки:

— Посмотрите на национально-озобоченных! Стыдно перебивать женщину, она же работает!

— Таких нужно вымораживать! Ты у меня сейчас выйдешь из этого автобуса!

Наші діти захвилювалися, озирючись на збуджену групу з п'яти чоловік (решта відмовчувалась) і збираючись заплакати, а автори цих дорожніх нотаток довелося відрекомендуватися і попе-

знайомилася з директором Трускавецького бюро подорожей Данилом Володимировичем Косовським. Усі мої претензії він одразу випередив: згідно з рекомендаціями методичного центру Трускавецького міськвиконкому, всі екскурсії мають проводитися українською мовою. Окрім спеціальних замовлень. Спецзамовлень на екскурсію 9 січня «Трускавець—Львів» не надходило, як і прохань обслуговувати її російською мовою. А Оксана Мирославівна була запрошена провести цю екскурсію і не є штатним працівником бюро. Словом — конфлікт вичерпано, вибачте.

Прощаюся і йду, і на виході — носом до носа — здібуваюся з пані Герич:

— Ну що, добилися свого?!

Звісно ж, Оксано Мирославівно, «бойківчанка з гір», не добилася. Бо, попри всю антипатію до Вас, яка так ось — задарма, послужливо і, даруйте, похолуйськи пропонує «якою мовою зво-

але чому Ви пробачили собі своє відступництво, свою змову з тими байдужими громадянами України, які разом з Вами «усмирили» мої законні до Вас, людини на робочому, — мною теж оплаченому місці, вимоги — говорити державною мовою, а потім охоче фотографувалися на могилі Івана Франка? Хіба Ви не розумієте, що екскурсовод — це й історик, і мовник, і, врешті, речник-ідеолог?! То хто ж підтримує Вас у Вашому відступництві? Хто нагліє з кожним днем, щирячи свої щурячі зуби на звуки української мови, саме слово українське сприймаючи як сигнал до нападу? Невже, як «рядовий працівник», на інтуїтивному рівні вже відчули їхню силу і підкорилися їм?.. І маєте завдання і бажання підкорити й нас, які ще вірять, що, бодай на Галичині, — Україна?..

Вже 11 січня мала я щастя знову побачити Оксану Мирославівну біля бювета — закликала відпочиваючих на нові екскурсії. Ні, не пропала «бойківчанка з гір»... Та не їй адресую я свої дорожні нотатки, а відповідальним панам з Трускавецького міськвиконкому, Львівської держадміністрації, просвітянам Львівщини, Державному комітетові з питань туризму: якою мовою мають говорити екскурсоводи в Україні для українців? На кого ж розраховані наші туристичні маршрути, явно не переобтяжені іноземцями? Хто й коли востаннє атестував екскурсоводів, в тому числі — й на володіння державною мовою? Чи чули ви, панове керівництво, що говорять екскурсоводи, як характеризують молоду Українську державу, — чи, можливо, це ви самі й рекомендували їм подібні звороти: «В наше время всё продаётся?!» або «В советские времена здесь всё процветало»? (Хоч «процвітали» лише водойми, забиті промисловими відходами.) Врешті, невже вам зовсім байдуже, — хто, і що, і як говорить під егідою туризму? То хто ж наступного разу поїде в Трускавець? Якщо ви, мої адресати, то не проминіть нагоди скористатися послугами Трускавецького бюро подорожей...

Любов ГОЛОТА

ХТО ПОЇДЕ В ТРУСКАВЕЦЬ?

редити Оксану Мирославівну Герич, що вона не повинна підбурювати одних екскурсантів проти інших, бо є особою, відповідальною за безпеку всієї групи...

Не будемо в деталях і широко переповідати всі дорожні епізоди, безперечними перлинами яких були оголошення про санітарну зупинку і звертання до шоферів українською мовою. Російською авторка пояснювала проблеми релігійних конфесій, характеризуючи прихожан сіл, що пролітали за вікном, російською шебетала на могилі Івана Франка на Личаківському кладовищі, російською оспівувала красоти храму Святого Юра і давніх львівських площ, переможно поглядаючи на нас — маленьку групку «іномовців» на рідній Україні, на славній Галичині...

Безперечно, що вже наступного дня я

лите», мені Вас шкода. Я розумію, що ці екскурсії — Ваш шматок хліба, який важко заробляти. Що, бачачи щодня приклади тих, хто там і тут, «на горі», нехтує державною мовою, можете і Ви переступити через рекомендації місцевого методичного центру, притлумивши в собі бойківчанку, українку, людину. Що, намагаючись догодити тим, хто, незрідка запивши «нафтусею» горілку, втрапляє до вашого автобуса і вимагає: «Гаварите панятно!», не послішаєте розповідати про національні традиції і вільні змагання краю, про ті численні хрести і каплиці, які постали на шляху від Трускавця до Львова, а потрафляєте смакам національно безтурботного обивателя, тішачи його порожніми анекдотами. Я ладна пробачити Вам зіпсовану подорож моєї доньки та її товаришки,

ДОПОМОЖІТЬ МАЛІЙ ГАННУСІ СТАТИ УКРАЇНКОЮ!

Начальнику відділу загсу
Мінського р-ну м. Києва
пані Богданович І. К.
від Крижанівського О. А.

Вельмишановна Ірино Костянтинівно!
Наша сім'я звертається до Вас із скаргою. При оформленні свідоцтва про народження нашої доньки Крижанівської Анни Олександрівни (№ 1603 від 25 вересня 1999 року) у графі **національність батьків** — запис відсутній.

Цей факт ми розцінюємо як дискримінацію етнічних українців з боку держави. Просимо Вас письмово повідомити, на основі яких юридичних актів та державних законів наша дитина позбавлена національності.

Батько доньки

Крижанівський Олександр Анатолійович

м. Київ, 8. 10. 1999

Міністерство юстиції України
Відділ реєстрації актів громадянського стану
Мінського районного управління юстиції у місті Києві
Крижанівському О. А.

На Ваш лист від 15. 10. 1999 року відділ реєстрації актів громадянського стану Мінського районного управління юстиції у місті Києві повідомляє, що при складанні актового запису про народження № 1603 від 25. 09. 1999 року Вашої доньки Крижанівської Анни Олександрівни в графі 16 національність батьків не зазначена згідно Правил заповнення бланків записів актів громадянського стану та свідоцтв, що видаються на підставі цих записів, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 12 вересня 1996 року № 33/5.

В п. 5 цих Правил зазначено: «У всіх видах записів актів та свідоцтв дані про прізвище, ім'я, по батькові, громадянство та національність вказуються повністю, відповідно до пред'явлених документів».

В п. 8 Правил зазначено: «При реєстрації народження дитини дані про її батьків у запису акта та свідоцтві зазначаються відповідно до документів про одруження батьків або про встановлення батьківства». Крім того, відділ при складанні актового запису керується Методичним посібником щодо заповнення бланків записів актів громадянського стану та їх зразками, підготовленими Міністерством юстиції України та надісланими для використання в роботі 31. 10. 1997 (знак питання наш. — Ред.) року за № 512.

Згідно вищезазначеного при реєстрації народження Вашої доньки Вами були представлені паспорти нового зразка, де національність відсутня, та свідоцтво про укладення шлюбу, де національність не вказана.

Доповнити актовий запис про народження відомостями про національність батьків Ви можете згідно Положення про порядок зміни, поновлення, анулювання записів актів громадянського стану, порядок і строки зберігання актових книг, затвердженого постановою колегії Міністерства юстиції України від 14. 04. 1993 р., звернувшись до відділу реєстрації актів громадянського стану за місцем прописки.

Заступник начальника Мінського районного управління юстиції у м. Києві — начальник відділу реєстрації актів громадянського стану Мінського районного управління юстиції у м. Києві

І. Богданович

«Належності до національності не виявлено», — власною рукою написала завідувач загсу Мінського району столиці України на заяві молодого батька Олександра Крижанівського, відхиливши його прохання зробити запис у свідоцтві про народження його доньки Ганнусі лише одного слова — **українка**. Оскільки у паспорті громадянина України не передбачено запису про національну належність, завідувач Ірина Богданович вирішила не церемонитись і не обтяжувати зайвиною свідоцтво про народження маленької громадянки. При цьому навіть послалась на інструкцію, за якою запис про національність новонародженої здійснюється в разі наявності подібного запису у свідоцтвах про народження самих батьків. Але у метричних посвідках батьків Крижанівських чітко зазначено — українці. Чому ж їм відмовлено у праві визначення національності власної дитини? Чому Ірина Богданович стала на шлях порушення права батьків? Можливо, вона правильно відчувала курс сучасного неукраїнського керівництва на денационалізацію України...

Проте батько виявився на диво непоступливим. Український інтелігент, архітектор, котрий цікавиться історією розвитку української мови, сприйняв резолюцію чиновника як ляпас національній гідності, а заборону на визначення національності він вважає продовженням політики заборони української мови та культури, започаткованої катом України — Петром І. Навіть комуністичні асиміля-

тори в намаганнях «злити» всі нації в химерне новоутворення «совецький народ» не доходили до такого цинізму, як дозволила собі Верховна Рада незалежної (!) України, позбавивши права українців на своє національне обличчя. Цікаво, як же відбуватиметься перепис населення України у 2001 році? Як же визначити за такої політики, скільки українців проживає на українській землі? Чи Верховній Раді досить «поштучного» підрахунку, щоб і духу українського не залишилось? Якщо так, українцям слід блокувати перепис за денационалізуючим принципом. Так комуністичне окупаційне охвістя в Україні почало базікання з «права націй на самовизначення аж до відокремлення», а скінчило за аналогією з валуєвським «никаких українців не було, нет и быть не может».

Пан Крижанівський не змирився. Він звернувся до громадської організації КРОГУ про допомогу і таку допомогу отримав. КРОГ надіслав до голови Верховної Ради громадський протест проти національного приниження українців і вимагає визнати право батьків Крижанівських на запис їхньої дитини саме українкою. Якщо міське управління загсами виявиться таким же непоступливим, як і установа пані Богданович, президія КРОГУ підтримає позов до суду зневажених батьків і направить свого громадського представника на судове слухання, залучивши представників громадськості Києва. Цілком можливо, що вороже до національної самобутності денационалізоване керівництво України заблокує право маленької українки Ганнусі зватися українкою. КРОГ звернеться до Міжнародного Суду з прав людини у Страсбурзі. Сподіваємося почути голос громади на захист прав маленької українки.

Ольга ГРИБ,
співголова Київської ради
об'єднань громадян

З'ЄДНАЙМО І З'ЄДНАЙМОСЯ!

Біля Святої Софії

Уперше в Україні День соборності, день злуки західних земель з материнськими українськими землями, святкувався на офіційному рівні. 22 січня 2000 року Президент України Л. Д. Кучма разом з прем'єром Віктором Ющенком, представниками найвищого керівництва держави на відзначенні цієї справді вікомної дати поклав квіти до пам'ятника Т. Шевченку, а в Національній опері відбувся великий офіційний вечір за участю високих достойників.

Ті, кому випала радість і честь десять років тому стояти в ланцюзі єднання, міцно тримаючись за руки — від Львова до Києва, з радістю відзначили спробу національних сил знову зібратися разом біля пам'ятника Т. Шевченку та на Софійській площі, вишикувавшись у символічний ланцюг уздовж цього маршруту, що уособлює національні змагання, події та урочистості минулого десятиріччя і, сподіваємось, започатковує формування національної «правиці». Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Т. Шевченка і голова правління, народний депутат Павло Мовчан, зокрема, доклали чимало зусиль, аби день 22 січня став загальнонаціональним святом — Днем соборності. Всі, хто не мав перепустки в Національну оперу, були запрошені в центр культури «Український дім», де відбувся великий урочистий концерт. І хоча в залі, як-то мовлять, яблуку було ніде впасти, місця вистачило всім — і кия-

нам, і гостям столиці. Присутніх привітав голова Українського Народного Руху, народний депутат Юрій Костенко, а потім сцена була віддана славним колективам і виконавцям — хоровій капелі Ревуцького (художній керівник — народний артист України Богдан Антків), фольклорному ансамблю «Берегиня» (художній керівник — народний артист України Микола Буравський), народній артистці України Нілі Крюковій, заслуженим артистам України, братам Петру і Павлу Приймакам та іншим митцям, які разом з головним режисером концерту, народним артистом України, просвітнянином Григорієм Булахом створили справжнє натхненне свято.

І, звичайно ж, особливе слово вдячності і любові — славетному хору «Гомін» та його незмінному і незамінному керів-

На концерті

никові, лауреату Національної премії України імені Т. Шевченка Леопольду Яценку. Тоді, в 1990 році, голос його сопілки витав над душами і головами киян, які, єднаючи руки в ланцюзі, зливали свої серця й голоси в пісні «Ой у лузі червона калина» — у сподіваннях на прийдешнє. Нині, коли «Гомін» співає національний гімн, ми віримо, що справа наша не марна.

Л. ВАСИЛЬКО

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ ЛЕОНІДУ ДАНИЛОВИЧУ КУЧМІ

Вельмишановний пане Президенте!

Просвіт'яни та літературна громадськість Рівненщини глибоко стурбовані станом справ в інформаційному просторі держави, а також у царині культури і книгодрукування. Нас прикро вражає те, що з полиць книгарень і стелажів бібліотек зникає українська книга, а газетні кіоски переповнені російськомовною продукцією часто-густо сумнівної якості й антиукраїнської за змістом. Складається враження, що Президент, Уряд і Верховна Рада байдуже спостерігають за тим, як активно насаджується чужа нам мораль, проповідується розпуста, принижуються честь і гідність українців.

Безконтрольність з боку Уряду в цих сферах породила в суспільстві ряд негативних процесів, що зачіпають нашу національну гідність. Ми не можемо змиритися з тим, що українці Сходу і Півдня неспроможні зреалізувати своє конституційне право навчати дітей рідною мовою, читати книги, газети, журнали, слухати радіо- і телепередачі мовою титульної нації. Українцям в Україні відведена роль гостей у рідній хаті.

Та вершиною цинізму і зверхності до українців стала ніч з 31 грудня на 1 січня на Українському телебаченні. Після новорічного Звернення Президента до українського народу Перший національний, другий канал і канал «Інтер» почали масову обробку українського глядача. До самого ранку нам нав'язувались шоу-програми майже виключно російських і переважно бездарних артистів. А ведучий першого каналу Василь Климчук навіть до Москви поїхав, щоб показати недолугим українцям новорічні привітання «зірок» російської естради і шоу-бізнесу. І все це відбувалося на тлі поглинання українського сала і запивання його шампанським. Відчуваєте підтекст?

А як же український глядач? Він, безперечно, відчув приниження і свою меншовартість. Та миритися з цим не збирається.

Те, що сталося у новорічну ніч, — глибокопродумана акція, спрямована як проти української культури, так і проти Української держави. І здійснена вона керівником Українського телебачення Вадимом Долгановим.

Тому звертаємося до Вас, пане Президенте, з проханням дати доручення провести перереєстрацію усіх засобів масової інформації, видавництва, позбавити ліцензії тих із них, що послуговуються неукраїнською мовою і ведуть антиукраїнську діяльність. Вважаємо доцільним канал «Інтер» перевести на українську мову, аби українці, розпоршені на пострадянському просторі, мали інформацію про Україну рідною мовою. Потребує реформування і кадрових змін перший канал телебачення — він має бути виключно українським як за змістом і мовою, так і за формою. І ще. Україна не повинна годувати російськомовних та бездарних сивох і сердючок та кроликів.

Просимо Вас, пане Президенте, негайно звільнити Вадима Долганова з посади керівника Українського телебачення як такого, що завдав великої шкоди справі національного і культурного відродження українського народу.

Віримо, що Ви знайдете в собі сили подолати ту страшну кризу, яка виникла в духовному і культурному житті українського суспільства.

І. КУЗЬМУК,

голова правління Рівненського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка

С. ШМОРГУН,

голова Рівненської обласної організації Національної спілки письменників України

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

Ознайомившись з «Ухвалою всеукраїнської науково-практичної конференції «Державність мови та проблеми оптимізації мовних відносин в Україні» від 22. 12. 1999 року, статтю Олексія Дашковського «Європейська Хартія регіональних мов меншин: за і проти» та Анатолія Погрібного «Відкритий лист депутатам Верховної Ради», районне об'єднання «Просвіти» Бучаччини Тернопільської області повністю підтримує авторів і ухвалу конференції; просимо і рекомендуємо зробити все можливе, щоб повернутись до цього питання і скасувати Закон Верховної Ради «Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних

мов або мов меншин», поданий народними депутатами Г. Поповим, І. Попеску та іншими, оскільки ратифікація відбулася з порушеннями норм регламенту Верховної Ради та Конституції України.

Де таке бачено, щоб депутати своєї держави виступили проти її державної мови, поставивши її в ще гірші умови, які є нині. Віримо, що розум візьме гору, і буде прийнято реальний Закон про Хартію або взагалі буде скасовано його.

Р. ПАСИМОК,

голова Бучацького районного об'єднання «Просвіта» імені Т. Шевченка

Голові Центрального правління Всеукраїнського товариства «Просвіта», народному депутатові України П. М. Мовчану

Правління Чернівецького обласного об'єднання Товариства «Просвіта», обговоривши питання про ставлення до референдуму у зв'язку з нинішньою політичною ситуацією в державі, повідомляє, що просвіт'яни Буковини вважають проведення референдуму єдиноможливим, конституційним заходом народовладдя, покликаним вплинути на Верховну Раду, яка і після виборів Президента показала себе не як найвища законодавча, державна інституція, а як політичний клуб касти недоторканих, керівництво якої, до того ж, грубо порушуючи регламент, діє на шкоду незалежності України. Тому пропонуємо Центральному правлінню ВУТ «Просвіта» звернутися до Президента України з такими пропозиціями.

1. Призупинити чинність тих законів, які було схвалено Верховною Радою з порушенням регламенту, у супереччю проголошеному Президентом принципу: «Політика України повинна бути не прозахідною і не проросійською, а проукраїнською». Зокрема, законів про прийняття при відсутності закону про державну мову Європейської Хартії регіональних мов нацменшин, а також про вступ України до Міжпарламентської асамблеї СНД як не в міру прозахідно-проросійських, таких, що спрямовані не на консолідацію української суспільності, а на посилення міжетнічних протистоянь у державі.

2. З огляду на те, що конституційне положення про державність української мови, не маючи належного правового і економічного забезпечення, залишається не більше як декларацією, прийняти Закон про державну мову України.

Прийнято на розширеному засіданні правління Чернівецького обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка 27 січня 2000 року.

В. КОСЯЧЕНКО,
голова правління

УХВАЛА громадських слухань «Мовна політика на Сумщині та її наслідки» від 29 січня 2000 року

Учасники публічних слухань відзначають, що з часу прийняття Закону «Про мову» та Конституції України, інших законодавчих актів з питань мовної політики адміністрація та громадські органи Сумщини провели певну роботу на їх виконання:

- приведено у відповідність із кількістю українського населення мережу шкіл та інших освітніх закладів області;
- значною мірою упорядковано назви вулиць та іншу аудіо-візуальну інформацію;
- зросла кількість українознавчих дисциплін, що читаються у навчальних закладах різних рівнів вищої освіти;
- поліпшився українськомовний режим у вищих навчальних закладах педагогічного профілю;
- розширилася сфера використання державної мови у веденні ділової документації установ та організацій;
- більшість офіційних представників державної адміністрації та органів місцевого самоврядування сприяють позитивному вирішенню проблем упровадження державної мови.

Разом з тим, процес русифікації громадського життя на Сумщині та порушення прав жителів області триває. Українська мова як державна не стала основним та обов'язковим засобом спілкування на території Сумської області. Вона ігнорується окремими представниками органів державної влади, в тому числі посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Частина відповідальних працівників продовжує чинити опір упровадженню державної мови в діловодство, судочинство, у сферу освіти, науки, медицини, культури, комерційної діяльності, військової справи і спорту.

Продовжується зрощення національного інформаційного простору, особливо преси та книговидавництва.

Основним гальмом упровадження державної мови є політика підбору кадрів, ворожих до вирішення проблем національного та духовного відродження.

На розвиток національного відродження не виділяються кошти державного та місцевого бюджетів.

- СЛУХАННЯ РЕКОМЕНДУЮТЬ**
1. Голові обласної держадміністрації:
 - з огляду на проведення адміністративної реформи, відновити в штаті секретаріату посаду працівника для виконання функцій координатора державної мовної політики та питань національно-духовного відродження, а також створити відповідну вертикаль в органах виконавчої влади всіх рівнів.
 - 2. Передбачити в місцевому державному бюджеті області цільові асигнування на підтримку української мови як державної, на реалізацію комплексних заходів Товариства «Просвіта».
 - 3. Зажадати від керівників державних установ, закладів, організацій, державних службовців та посадових осіб усіх рівнів безумовного і повсякденного вживання державної мови при здійсненні повноважень.

РЕЗОЛЮЦІЯ

МІТИНГУ НА ВШАНУВАННЯ 82-ї РІЧНИЦІ ПОДВИГУ ГЕРОЇВ КРУТ

29 січня 2000 р.

м. Київ

Ми, учасники велелюдного мітингу, зібравшись у чергову річницю на могили юних Героїв Крут, які в 1918 році віддали своє життя за волю України, схилиємо голови перед героїзмом молоді, що своїм подвигом утвердила силу й міць українського духу. Сподіваємося, що та велика Любов до України, яка надихала їх, стане духовною основою життя українства.

Вшановуючи пам'ять Героїв Крут, закликаємо:

1. Підтримати реформаторські дії Президента України та Прем'єр-міністра України, спрямовані на соціально-економічний прогрес держави, поліпшення життя українського народу, утвердження Української державності.

Звертаємося до Президента та Уряду України з пропозиціями:

— активізувати патріотичне виховання молоді на героїчних прикладах української історії, зокрема Героїв Крут;

— твердо й послідовно вести політику на консолідацію та згуртування українського суспільства через утвердження української мови як державної в усіх сферах суспільного життя;

— упродовж цього року повернути українському народові його духовні святині — Києво-Печерську та Почаївську лаври;

— спеціальним Указом встановити 29 січня Днем Мужності та вшанування пам'яті Героїв Крут із занесенням його до календаря національних дат.

Верховній Раді України:

— визнати вояків Української Повстанської Армії воюючою стороною, яка боролася за волю України.

Київській міській держадміністрації:

— перейменувати у Печерському районі вулицю Січневого повстання на вулицю Героїв Крут;

— упродовж року перейменувати вулиці, майдани, установи, названі іменами провідників російського шовінізму і тоталітарного режиму, прибрати символіку неіснуючої держави.

Уже рік, як у Новобузькому районі діє об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка.

У грудні 1998 року ініціативна група у складі О. Репіхович, О. Жмурка, І. Корнафеля, А. Мироненка, С. Кузьменко, В. Бондар провела установчі збори, на яких, серед організаційних питань, були визначені основні напрямки роботи.

За короткий час створено Шевченківський клуб при районній бібліотеці. Перше засідання присвятили 185-й річниці від дня народження Кобзаря. Душею

на наше містечко — хоч і на Півдні та глибинка! Розпочала свою діяльність семінарія з 1874 року. До 1917 року в ній було підготовлено понад тисячу вчителів початкової школи. З її стін вийшли такі діячі освіти, педагогіки та української літератури, як Я. Чепіга-Зеленкевич, засновник і видавець першого в Україні педагогічного журналу «Світло» — Г. Шерстюк. Закінчив цю семінарію і наш незаслужено забутий поет-земляк, письменник, драматург Спиридон Черкасенко.

Все це заперечує відому тезу про те,

Фото І. Яїцького

ПРИЧЕТНІ ДО ІСТОРІЇ

клубу була, на жаль, покійна завідувачка бібліотеки, член Товариства «Просвіта» Людмила Миколаївна Костюк.

У виїзних засіданнях клубу брала участь працівниця бібліотеки Л. Демиденко з власними літературними композиціями. Звертаючись до людей, викладач коледжу О. Жмурко завжди пробуджує в них іскорку надії на гідне життя в оновленій Україні.

А закінчуються такі засідання концертом української пісні, підготовленим викладачами та студентами місцевого педагогічного коледжу.

Слухачам запам'яталися виступи викладачів В. Корнафель, Т. Бектєвої, П. Антонової, С. Молчанової, подружжя Джумиг, пісні у виконанні студента педколеджу В. Шумського, юних просвітянок Оксани Корнафель та Олександри Котляркової.

За рік просвітяни здійснили більше десяти виїздів у міські робітничі колективи та сільську місцевість із лекціями і концертами.

«Просвіта» підготувала і провела зустрічі з миколаївським співаком і композитором В. Малихіним.

Спільно з районною владою була проведена велика робота по створенню пам'ятного барельєфа Т. Г. Шевченку, автор якого — заслужений художник України, скульптор Ю. Макушин.

На відкритті гранітного монумента поету в день Незалежності України були присутні голова обласного об'єднання Товариства «Просвіта» М. Загородній та миколаївський поет Валерій Бойченко.

Гортаючи документи, спілкуючись із краєзнавцями, ми по-новому поглянули на своє степове містечко.

В останній чверті XIX століття Новий Буг не дуже відрізнявся від новоутворених південних міст Одеси і Миколаєва.

І саме тоді на Півдні виникла потреба в учительських початкових класах. Тому, коли постало питання, де відкрити учительську семінарію, вибір властей упав

що Південь був позбавлений як культурної, так і національної традиції. Дуже комусь хотілося за радянських часів, щоб так і було.

Наприкінці XIX століття у Новому Бузі проживало близько 18 тисяч мешканців, створювалися заклади культури та освіти.

У 1898 році почала працювати церковнопарафіяльна школа, перетворена з часом на двокласну міністерську.

Через рік газета «Одеське новості» повідомляла, що Новобузька читальня діє.

На початку XX століття городяни мали три театри. Один — при учительській семінарії, два міських. Літній міський театр уміщував 800 глядачів. Ставилися вистави з української класики. У 1913 році театр навіть виїздив на гастролі по Херсонщині. Було поставлено дві вистави за п'єсами Спиридона Черкасенка. Діяв хор, відбувалися концерти скрипалів, вокалістів.

У місті діяло шість церков, синагога, семінарська церква, косяль, бібліотека.

У 1905—1907 роках активно діє Миколаївська «Просвіта», організована М. Аркасом (1852—1909), українським композитором, а також автором першої в Україні «Історії України-Руси» українською мовою.

Під керівництвом М. Аркаса Товариство розгорнуло досить плідну роботу, незважаючи на нещадну самодержавну систему «проволочек», цькування і переслідувань та нерозуміння миколаївських обивателів, які якщо й не засуджували, то дуже боялися виявляти будь-які виразні симпатії до української культури і мови.

Просвітянська традиція нашого міста пов'язана з ім'ям Спиридона Федосійовича Черкасенка, який прислужився «Просвіті», працюючи в театрі Садовського.

У 1918 році Черкасенку укладає читачки букварі для українських шкіл. Із

цим завданням і вирушає до Відня, а потім до Праги, де була українська еміграція.

Намагаючись бути ближче до Батьківщини, С. Черкасенко 1923 року переїздить до Ужгорода, тогочасної столиці Підкарпатської Русі. Доля знову зводить його з М. Садовським, який очолив просвітянський театр на Закарпатті.

Працюючи театральним референтом Товариства «Просвіта» до 1929 року, письменник бере участь у місцевому культурному, театальному і літературному житті.

Зазнавши гоніння, поет виїздить до Чехії, поселяється на околиці Праги, де пройшли його останні роки життя, отруєні чорними звістками про голодомор, репресії в Україні.

Помер 1940 року. Поховано С. Черкасенку на Празькому цвинтарі. Поряд — могили О. Олеся, С. Гусової, В. Немировича-Данченка.

Нам, нащадкам, залишилися чудові збірки поезій, драматичні твори, проза, публіцистика, сатира, літературна критика, журналістика, педагогіка.

Прагнучи повернути незаслужено забуті імена на Батьківщину, в рідний край, просвітяни Новобузька розпочинають роботу по увічненню пам'яті Спиридона Федосійовича Черкасенка.

У прийнятому на звітній конференції плані — створення музею видатного земляка, найменування вулиці, на якій він жив, його іменем, присвоєння імені поета коледжу, в минулому учительській семінарії, де він навчався.

Поки що нездійсненою мрією залишається спорудження пам'ятника С. Черкасенку вдячними містянами, що вже усвідомлюють себе причетними до історії та слави України.

В. ГАЛУЩЕНКО,
голова районного об'єднання
Всеукраїнського товариства
«Просвіта» імені Т. Шевченка,
викладач коледжу

ПОВЕРНЕННЯ о. ВАСИЛЯ МЕЛЬНИКА В УКРАЇНУ

У 1999 році виповнилося 100 років від дня народження о. Василя Мельника (літературний псевдонім Лімниченко) — поета, прозаїка, просвітянина, громадського діяча. Народився він у с. Небиліва на Івано-Франківщині. Його душпастирська діяльність була пов'язана з Тернопільщиною. У 1923 році був рукопокладений на священника і направлений парохом у Зарваницю на Теробовлящині. У 1926 році Василя Мельника переведено на парафію в с. Звенигород біля Буча. До складу парафії входило й село Зелене, де він трудився до весни 1944 року. Крім виконання душпастирських обов'язків, був активним просвітянином. Брав діяльну участь у роботі первинних осередків «Просвіти» сіл своєї парафії, а навіть протягом дев'яти років очолював Бучацьку повітову філію Товариства. При наближенні радянських військ до Галичини із родиною виїжджає на Лемківщину, а звідси до Словаччини і через Чехію — до Німеччини, де трудився до останніх днів свого життя. Помер Василь Мельник 8 березня 1949 року і похований у Мюнхені.

На пропозицію обласного товариства «Союзу українців» (голова Марія Гром'як), голова обласної держадміністрації Василь Коломийчук видав розпорядження про відзначення в області ювілею поета. Зокрема передбачено ознайомлення широкій громадськості із життям, творчістю і громадською діяльністю ювіляра: теле- і радіопередачі, статті й нариси у періодиці, які б висвітлювали життя, трудову і громадську діяльність та творчість поета. А також проведення науково-практичних конференцій, святкових академій. Ці заходи мають особливе значення тому, що ім'я Василя Мельника в роки московсько-більшовицької окупації України було відоме лише небагатьом, свідомо замовчувалося й було забороненим. Йому було прикислено ярлики: «зрадник батьківщини», «слотий ворог народу», «український буржуазний націоналіст»...

А як повертається ім'я о. Василя Мельника в Україну? Його син Андрій, нині громадянин США (Чикаго), передав і особистий архів батька в Інститут літератури АН України (Київ), і кошти на видання його книг. Лілія Гром'як упорядкувала і підготувала до друку, а тернопільське видавництво «Астон» видало книгу «Віднайти себе у житті» (1997). Нещодавно вийшла повість для молоді «Верховинець» (1999).

У Тернополі було проведено науково-практичну конференцію, приурочену до ювілею В. Мельника. Вона всебічно висвітлювала життєвий і творчий шлях та громадську діяльність славного земляка. Учасники конференції оглянули виставку першодруків, численних рукописів, світлин, листів о. Василя Мельника-Лімниченка.

Конференції, академії, інші урочистості відбувалися на Бучаччині та родинному місці В. Мельника Калушчині на Івано-Франківщині.

Богдан ГОЛОВИН,
заслужений працівник народної
освіти України, член Національної
спілки журналістів України

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Фото Андрія Чекашовського

Преображенська церква (Ніжин, 1757)

Голові Чернігівської обласної державної адміністрації п. Бутку М. П.

**Копії:
Президенту України
п. Кучмі Л. Д.
Прем'єр-міністру України
п. Ющенку В. А.**

Як стало відомо, в обласну державну адміністрацію звернулися окремі представники військових частин Чернігова з пропозицією створити в місті «військовий храм» для проведення військово-патріотичної та виховної роботи з молоддю та військовослужбовцями. Подібна ідея непогана, але ряд обставин викликає у нас подив і обурення. По-перше, пропонується відкрити цей «військовий храм» під юрисдикцією Української Православної Церкви, підпорядкованої Московському патріархатові. Здається, автори цієї ідеї втратили будь-який здоровий глузд і почуття відповідальності. Сьогодні ні для кого не таємниця, що УПЦ Московського патріархату в ідеологічному

плані фактично є філією Російської Православної Церкви в Україні і відстоє геополітичні інтереси сусідньої держави. Поява в армії священників цієї церкви, як попереджають деякі депутати Верховної Ради, становить загрозу для національної безпеки України.

Уряд цивілізованої суверенної країни світу, що справді дбає про зміцнення своїх збройних сил, безпеку громадян та збереження державності, погодився б доручити військово-патріотичне виховання молоді релігійно-ідеологічному осередку іншої держави?! Але, як бачимо, сьогодні в незалежній Україні деякі представники обласної державної влади плекають мрію передати справу обороноздатного в руки релігійного центру Росії — Московського патріархату.

По-друге, ініціатори відкриття «військового храму» висунули претензії на Катерининську церкву, яка тривалий час використовується як музей. Певні представники владних структур готові вже зараз, найімовірніше без вашого відомо, позитивно вирішити питання передання цього храму Московському патріархатові. У цей же час ті самі чиновники вже багато років ігнорують існуючу й законно зареєстровану козацьку громаду УПЦ Київського патріархату, до складу якої увійшли також члени Православного Братства св. апостола Андрія Первозванного, інтелігенція міста Чернігова. Отже, виникає враження, що обласна державна адміністрація віддає перевагу представникам закордонного релігійного центру, надаючи їм необмежені права в отриманні церковних приміщень. Залишається незрозумілим, які юридичні підстави дозволяють владі нехтувати правами громадян України, що належать до УПЦ Київського патріархату. Адже, згідно з Конституцією України та Законами нашої держави, УПЦ Московського патріархату та інші офіційно зареєстровані релігійні конфесії мають рівні права. Викликає подив, чому Катерининська церква не передається законно зареєстрованій козацькій громаді УПЦ Київського патріархату, тим більше, що, згідно з указом Президента, саме українське козацтво, яке здавна було опорою державності, опікується військово-патріотичним вихованням молоді?

У своїй промові на урочистій Академії, присвяченій 2000-літтю Різдва Христового, Президент України Л. Д. Кучма однозначно проголосив, що в Україні повинна бути єдина Помісна Православна Церква і держава сприятиме об'єднаним процесам в українському православ'ї. Брутально нехтуючи законними правами громадян України, що належать до УПЦ Київського патріархату, деякі посадовці і чиновники, які забезпечували перемогу антидержавних сил на минулих президентських виборах у Чернігівській області, нагнітають протистояння, провокують міжконфесійні конфлікти і таким чином зривають процес міжцерковного діалогу.

Просимо Вас даною Вам владою втрутитися в цей процес і припинити згубну практику дискримінації Української Православної Церкви Київського патріархату, невідкладно докласти всіх зусиль для позитивного вирішення питання про передання Катерининської церкви законно зареєстрованій громаді, яка, до речі, вже багато років добивається цього храму і проводить у ньому разові санкціоновані богослужіння.

Це сприятиме зміцненню української державності, консолідації суспільства, вихованню справжніх патріотів для української армії.

З метою ознайомлення широкої громадськості України з цією гострою проблемою, яка має загальнодержавне значення в світлі створення єдиної Помісної Православної Церкви, ми оприлюднюємо цей лист у засобах масової інформації.

О. КОВАЛЬЧУК,
голова регіонального комітету захисту українського православ'я, доктор філологічних наук, професор

О. АСТАФ'ЄВ,
голова Ніжинського міського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, доктор філологічних наук

М. АСТАФ'ЄВА,
член регіонального Комітету захисту українського православ'я, кандидат фізико-математичних наук, доцент

В. ЄМЕЛЬЯНОВ,
голова Ніжинського товариства «Меморіал», історик

протоієрей Сергій ЧЕЧИН,
благочинний Ніжинського і Носівського округу УПЦ Київського патріархату, настоятель Всіхвятського кафедрального собору м. Ніжина

священик Олександр МОРОЗОВ,
член Ніжинського міського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, історик

ДО ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ РАДИ ЄВРОПИ

Український Народний Рух і парламентська фракція Народного Руху України звертаються із закликом вжити найрішучіших заходів щодо припинення геноциду чеченського народу з боку Російської Федерації. На очах цивілізованого світу здійснюється жахливий злочин проти людства і людяності: варварськими методами знищується цілий народ лише за те, що споконвіку прагне бути господарем на своїй історичній землі, не хоче миритися з багатовіковим поневоленням Росією. Війна проти Чечні носить тотальний характер: використовуються в густонаселених районах заборонені міжнародними конвенціями гази і вакуумні бомби, а також артилерійські системи «град», «ураган» та інші види озброєння. Наслідком цього є величезні жертви серед мирного населення. Жорстокість і цинічні методи ведення Росією бойових дій не мають ніякого виправдання. Сотні тисяч біженців у зимовий час вигнані зі своїх домівок, приречені на повільне мученицьке вмирання. Усі чоловіки у віці від 10 до 65 років оголошені бойовиками і терористами.

Російські засоби масової інформації ведуть також інформаційну війну. Ідеологічному впливу піддається населення Росії та населення сусідніх держав — членів СНД, на території яких для шовіністичної російської пропаганди немає ніяких об-

межень. У такий спосіб російські засоби масової інформації розпалюють міжнаціональну ворожнечу і поширюють ідеологію расизму. Масштаби злочинів російської воєнщини, горе і страждання чеченського народу такі великі, що в жодному вимірі не можуть вважатися внутрішньою справою Росії. Відсутність рішучого опору агресорові з боку міжнародної громадськості може свідчити лише про те, що світ заглиблюється у глобальну катастрофу гуманізму. Людство не має права зберігати спокій і бути байдужим свідком винищення чеченського народу.

Історія має немало прикладів, коли відсутність опору агресорові, намагання задовольнити його вимоги призводили до катастрофічних наслідків для народів. Захоплення Австрії, розчленування Чехословаччини, пакт Молотова-Ріббентропа привели до Другої світової війни. Військові дії СССР в Угорщині в 1956 році, Чехословаччині в 1968 році і, нарешті, в Афганістані в 1979 році свідчать про жахливу традицію, яка, на жаль, не припинилася зі зміною Росією своїх кордонів і своєї назви. Закликаємо Вас ужити найрішучіших заходів для порятунку чеченського народу.

Юрій КОСТЕНКО,
голова Українського Народного Руху

СЛАВНИЙ ХОР ІЗ КОЛОМИЇ

Чарівним острівцем духовності, що навсібіч розвіває світло багатогранної і щедри, гордої і нескороної української душі, є в Коломії самодіяльний народний хор товариства «Просвіта», який народився на могутній хвилі національного піднесення у жовтні 1989 року.

Засновниками його були професійні музиканти, викладачі Коломийського педучилища: Василь Мельник, Роман Хімей, Михайло Гринюк і учитель музики середньої школи Любомир Грабець, з ініціативи новоствореного Товариства української мови імені Тараса Шевченка (перший його голова Ігор Довганюк).

Прагнення роботи велику справу — будити історичну пам'ять людей, відроджувати найкращі традиції українського народу, боротися за повернення українській мові належного місця в суспільстві поетичним словом і патріотичною піснею — основна мета просвітянського хору.

Учасниками хору стали ентузіасти — люди різного віку, різні за музичною підготовкою і професіями, яких об'єднали національна ідея і прагнення утвердити державність України й формувати національну свідомість українців. І хоча тільки 10 років минуло з часу його заснування, але творчий доробок вагомий — близько 200 пісенних творів у репертуарі. З них: духовні — 55, патріотичні — 31, народні ліричні — 24, а також твори на слова Тараса Шевченка, Івана Франка, Ісидора Воробкевича та інших авторів.

Слід виділити Літургію Сі бемоль мажор М. Гайворонського, кантату Д. Сичинського «Минули літа молодії» на слова Т. Шевченка, яка вперше прозвучала в Коломії на Шевченківському святі 9 березня 1990 року, «Жалобний марш» М. Лисенка на слова Лесі Українки, «Заповіт» Т. Шевченка, музика М. Вербицького, «Молитву» із опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм».

Понад 300 концертів дав самобутній колектив, який 1993 року удостоєний звання народного. Хор першим 1990 року виконав національний гімн «Ще не вмерла Україна», який на той час ще був заборонений владою.

Українською піснею, яку, як квітку волі, не зачинити за ґрати і не розстріляти, закликали коломийські просвітяни повернути славу козаків під час святкування 500-річчя Запорізької Січі жителів Одеси, Миколаєва, Херсона, Запоріжжя, Нікополя та десятків міст і сіл Півдня України в 1990 році.

Зворушливими були зустрічі учасників хору під час просвітницької кампанії напе-

редодні Всеукраїнського референдуму 1991 року з шахтарями Донецька, Макіївки, Тореза, Луганська та учнями й учителями українських шкіл.

На все життя запам'ятається виступ хору в Києві, коли піднімали наш синьо-жовтий прапор над приміщенням Верховної Ради в 1991 році.

Патріотичні і духовні пісні коломийських просвітян звучали під час освячення символічних могил борцям за волю України в селах Коломийщини, у дні святкування 750-ліття Коломії, відкриття пам'ятників Степану Бандері (1991) і Тарасові Шевченку (1993), 400-річчя Берестейської унії (1996), на тематичних конкурсах української пісні, під час різних урочистих подій на Коломийщині, в Івано-Франківську, в Чернівцях, у Верховині, в селах сусідніх районів.

До свого 10-літнього ювілею, який відзначено 12 грудня 1999 року в Коломийському Народному домі творчим звітом-концертом, народний хор «Просвіта» підійшов із значними успіхами у кількісному і професійному зростанні. На сцену Народного дому вийшло 60 співаків, які своїм акапельним співом чарували публіку. Зал і балкон були переповнені шанувальниками української пісні. Всі з великим захопленням протягом трьох годин слухали хорові пісні, сольні виступи і поздоровлення від громадських організацій, владних структур, духовенства і представників приватних підприємств, хорових і танцювальних колективів. Велика заслуга в цьому незмінного керівника і диригента хору Романа Хімея, який невтомно працює над удосконаленням хорового співу і над виробленням у кожного співака професійної майстерності, а також добирає необхідний репертуар для концертної програми, здійснює музичну обробку пісень для багатоголосого акапельного звучання.

Крім нашого хору, Р. Хімей ще керує самодіяльним хором «Просвіта» у селі Корнич і надає методичну допомогу сільським хоровим колективам Коломийського району.

За останнє десятиріччя утворилося багато хорових колективів у селах Коломийщини і в самій Коломії при осередках Товариства «Просвіта», але найбільшим був і залишається народний хор «Просвіта» при Народному домі міста Коломії, яким керує Роман Хімей.

Микола ЖИБАК,
член правління Коломийського міськрайонного Товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

ГОЛОВА — НЕЗМІННИЙ

Відбулися звітно-виборчі збори Керченської міської організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Було заслухано звіт голови Товариства Захарія Ковалока. Виступило дев'ять членів організації. Збори оцінили роботу правління за звітний період як задовільну. Головою організації на наступні два роки знов обрано Захарія Ковалока. Обрано правління та контрольно-ревізійну комісію Товариства. У зборах узяв участь та виступив заступник голови, відповідальний секретар Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка Сергій Савченко.

Наш кор.

✝ ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

Центральне правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, усі просвітяни глибоко сумують з приводу тяжкої втрати — передчасної смерті багатолітнього політв'язня, поета, відомого політика

Анатолія ЛУПИНОСА

і висловлюють щирі співчуття рідним та близьким покійного.

Борис НЕЧЕРДА

ОСТАННЯ КНИГА

ПОЗНАЧЕНА ВІЧНІСТЮ

Свою «Останню книгу», видану в Одесі 1998 року, Борис Нечерда не встиг побачити. Добре, що встиг її написати в «недобри часи для тверезих умів, недобрі для жменьки людей із окриленним духом...». Він був окрилений духом і приречений водночас. Знав, що незабаром помре, і писав, складаючи вірші в папку, на якій було написано: ОСТАННЯ КНИГА. Настрій, самопочуття і світосприйняття поета в ті окуяні дні й місяці важко сповна відтворити. Єдине, що цілком доступне, — здогадуєшся про свою особисту перспективу, уявляти себе на його місці й уважно, вдумливо читати передсмертні вірші, в яких зафіксовано найголовніше, що бентежить розум і ятриє душу на прощальному з життям рубежі. Я це зробив і стверджую: Борис Нечерда залишив нам не стенограму своїх рефлексій і лементацій, а духовний заповіт людині мужньої і безкомпромісної, наділеної від Бога великим талантом Поета. Любов до життя і ціна життя, повна внутрішня незалежність від зовнішнього світу і навіть від друзів, горда самотність і відчуття безкоштовності сущого над чорною безоднею смерті — основні мотиви книжки, як і всієї творчості цього унікального поета, втілені тут у присмеркових барвах тієї справжності, що не зникає і тоді, коли присмерк перетворюється у присмерть, а в костомехах з косяю робить завершальний рішучий помах. Все одно суше в поезії не тільки залишається, а й виходить на передній план і самостверджується, відкриваючи поетові нове життя, довге й прекрасне, нікому не підвладне — Життя у Слові. Життя, позначене вічністю.

*Чекайте на мене не довше пірвою,
потому паняйте в Стамбул і Харбін!..
Тепер остаеться прибити підкову,
а зайвог цьяха турнути з губів...
Усім я відважисі! Знаменам — поименно!
Процай!.. Як то кажуть: зів'яли квітки!
Чекайте на мене, чекайте на мене,
чекайте на мене!..*

І скиньте шапки.

Якщо книжка відкривається рядками: *Для багатьох друзів я вже помер, Щойно був, а допіру немає, які здавалось би, передбачають у подальшому нарікання на долю, то на прикінцевих її сторінках читаємо: ... і прошу громаду: до титла долюбити мою вітчизну, як звітди я сам не можтиму. Поміж цими нібито полюсами — неповторний світ поета з його особистими і суспільними болями й тривогами, «технологією ушасливленень», травмами дитинства, тихими водами і ясними зорями України, любов'ю і дурисвітими — великий досвід і надбання людини і поета, що в юності ремствував: *Удосвіта, любове, удосвіта є сто думок, але немає досвіду. Все пізнано, осмислено й переосмислено. Що збулося, що не збулося — залишається, щоб помирати й воскресати у віршах, в нових людях: ... ні за чим не журюся з того, що було-відгуло чи як не було ніколи, але наостанок — ...прошу... долюбити мою вітчизну...**

Існує міф про те, що знаменитий академік Павлов, помираючи, доручив своїм асистентам вести за ним наукове спостереження — фіксувати на приладах «поведінку» організму в передсмертні хвилини, всі прояви розуму, психіки і т. п., аби залишити для науки і подальшого розвитку медицини важливі лабораторно-аналітичні дані, так би мовити, з перших рук від великого вченого. Один одеський поет понад 30 років тому написав про це вірш, у якому секретар ученого на прохання відвідувача, що просився на прийом, відповідає: «Павлов занят — Павлов умирає». Не знаю, наскільки це правда. Зате історія написання «Останньої книги» Бориса Нечерди

нагадує щось подібне, хіба що з суттєвою різницею: у випадку з академіком передсмертний стан і самопочуття фіксували його помічники, а у випадку з поетом Борисом Нечердою — він сам це робив. І, судячи з віршів, процес був інтенсивний, тривалий і болісний. То був творчий і морально-естетичний подвиг поета. Коли розглядати «Останню книгу» як своєрідну кардіограму, то на ній виразно зафіксовані духовне здоров'я, філософсько-стоїчний скепсис і мудре самобичування з глобальною іронією, що торкається історичних, суспільних і політичних сфер та явищ. У текстах і підтекстах книжки «розлита» життєствердна, всепоглинаюча «речовина поезії», здатна ламати чорні рамки і перемагати календарний час, готова подвинути співвітчизників на те, щоб розрубували «намертво вив'язаний свразійський вузол Гордіїв». Вочевидь в чорні прикінцеві дні національний поет думав про те, що терзало його ще в юності, коли писав на початку 60-х років:

*О коронована Росія! —
Батіг і пряник у руці...
Та по шляхах сокири сіють
нею осліплені співці.*

Неспроста і вірш «Довільний коментар до «Слова о полку Ігоревім», звідки я взяв рядок про «вузол Гордіїв», закінчується багатозначним каламбуром: *Бо все решта — то коза ностра і клязний Нострадамус.* Судячи з багатьох віршів, у драматичні моменти свого згасаючого, але не скореного хворобою життя

поет залишався справжнім поетом, думав не тільки і не стільки про себе. Як і впродовж усієї творчості, починаючи з самобувної збірки «Материк» (1963), через новаторські книжки «Лада» (1965), «Барельєфи» (1967), «Літак у краплі бурштину» (1972), «Вежа» (1980) до найбільш повного прижиттєвого видання «Вибране» (1991), Борис Нечерда в «Останній книзі» постає перед читачами поетом і громадянином в органічному поєднанні. Вражає також його предметна ліричність, так скульптурно й привабливо виражена на фатальній межі:

*Стегновидного стовбура згин —
щось жіноче у контурі клепа.
Щось жагуче віщують сніги...*

Формотворчі, образно-виражальні здобутки Б. Нечерди, які знаємо з його попередніх книжок, сповна заявили про себе в «Останній книзі», що відзначається жанровим і стильовим розмаїттям. Тут верлібр, вільний, розкований вірш, уживається поряд з класичним сонетом, а прозаїзований текст, в якому скупими, відстороненими, але точними, почасти доречно присмаченими вульгаризмами, фразами, мирно сусидить з відгранним, ефектно заримованим традиційним віршем. І все це — не випадковість, не забганка автора. У кожному разі це обумовлено життєвим матеріалом, творчим задумом і естетичною доцільністю. Це так само неминує у книжці талановитого поета, як є неминуючим різне освітлення будинків, дерев і трав уранці, в обідню пору і ввечерю. Сонце визначає довжину проміння і кут його падіння на землю в залежності від того, на якій проходить висоті. Від кута зору поета на доволішиї світ чи його самозаглиблення залежить ритм і довжина поетичного рядка, структура і температура вірша. Один з найяскравіших поетів другої половини, власне прикінцевих десятиліть двадцятого віку, Борис Нечерда ці принципи добре розумів і майстерно їх втілював у своїй творчій практиці. Він володів віршем вільно, як молодий дужий плавець — своїм тілом, плаваючи у відкритому морі.

Журнал «Кіїв» (№ 9, 10, 1999) подав добірку віршів Б. Нечерди з «Останньої книги», та, що з вітром говорила. І понижчала трава там, де кралась татарва. Поезія Анатолія Кичинського сповита якоюсь особливою добротою, дуже людською емоцією і відкритістю до читача із різними інтелектуальними можливостями. Він не з тих поетів, які можуть покинути тему на піддорозі до її вирішення. Анатолій Кичинський із наполегливістю обживає тему, знаходить для неї відповідне до свого задуму вирішення, яке часто має «музичний супровід». Він — лірик у кращому розумінні цього слова, поет поетичного максималізму, світлий (часто печальний) мотивів. Звідка він освоює суто екзистенційні настрої (частіше на бутійному реєстрі звучать строфи його поезій). Але коли поет торкається згадуваних настроїв, то вони в нього звучать виразно:

ВІРШ — ЗНАК, ВІРШ — СИМВОЛ...

*Не треба забувати, що для нації,
можливо, небезпечніше піддатися ду-
ховному завоюванню, аніж завоюван-
ню силою зброї. Ось чому нова
свідомість звертається в першу чер-
гу до порядку і обов'язку, і цим пре-
красним класичним властивостям, що
стали вищими проявами французько-
го духу, вона надає свободи.*

Г. Аполлінер. «Нова свідомість і поети»

«Історія української літератури ХХ століття» загалом позитивно, із розумінням суспільної ситуації, оцінює творчість поетів, які прийшли в українську літературу в 70-х роках: «Взагалі, попри всі відомі перешкоди для літературно-мистецького розвитку в 70-ті роки, українська література мала тоді кількісно досить потужну припливну поетичну хвилю... Збірки молодого поповнення 70-х, зокрема таких обдарованих його представників, як В. Загулівтер, Д. Іванов, Н. Білоцерківцев, А. Кичинський, С. Майданська, Л. Голота, Д. Кремін, В. Осадчий, Р. Чілачава, засвідчують формування у кожного з цих поетів рис *індивідуального стилю* й у виборі теми, і в особливостях образного сприйняття дійсності...». Зазначалося й про те, що: «Анатолій Кичинський проблему духовної наповненості ліричного героя поетично вирішує на матеріалі пейзажу...». Сьогодні, коли говоримо про творчість такого оригінального поета-лірика, подібна оцінка нас не задовольняє. Та й не дивно — час вніс свої корективи, поезія Анатолія Кичинського стала виразнішою, ваговитішою, увиразнилася за рахунок мистецьких орієнтацій, життєвого досвіду... Одне слово, маємо в нашій літературі такий феномен, як поетичний всесвіт Анатолія Кичинського, у якого є і індивідуальний стиль, і свій неповторний голос.

Поетика Анатолія Кичинського — це вишукана, галантна (рідше екстравагантна) форма, яка характеризується емоційною повнотою структури вірша, свіжою метафорікою, умінням скористатися мотивом (народно-літературним), поглибити і розвинути цей мотив, надати йому мистецької самодостатності... На рівні мотиву — уміння герметизувати ситуацію, видобути гармонію світу.

Якщо говорити про поетичні уроки, то тут передусім наголосимо на дуже ретельному засвоєнні досвіду шістдесятників. Можна говорити і про продовження поетичної традиції М. Вінграновського, І. Драча, Б. Олійника... Анатолій Кичинський уміє оперувати абстрактним матеріалом, мислити категоріями. Поетика його часто прозора-площинна, вона нагадує картини прибалтійських художників, мистецьку палітру Е. Межелайтиса. Анатолій Кичинський уміє точно зафіксувати ситуацію, глибоко жжитися в неї, зобразити її свіжими фарбами:

*Впала ніч на землю круком,
крикнув сич за Базавлуком,
покотилася луна
і прогнулась даліна.*

*І повицала мозила,
та, що з вітром говорила.
І понижчала трава
там, де кралась татарва.*

Поезія Анатолія Кичинського сповита якоюсь особливою добротою, дуже людською емоцією і відкритістю до читача із різними інтелектуальними можливостями. Він не з тих поетів, які можуть покинути тему на піддорозі до її вирішення. Анатолій Кичинський із наполегливістю обживає тему, знаходить для неї відповідне до свого задуму вирішення, яке часто має «музичний супровід». Він — лірик у кращому розумінні цього слова, поет поетичного максималізму, світлий (часто печальний) мотивів. Звідка він освоює суто екзистенційні настрої (частіше на бутійному реєстрі звучать строфи його поезій). Але коли поет торкається згадуваних настроїв, то вони в нього звучать виразно:

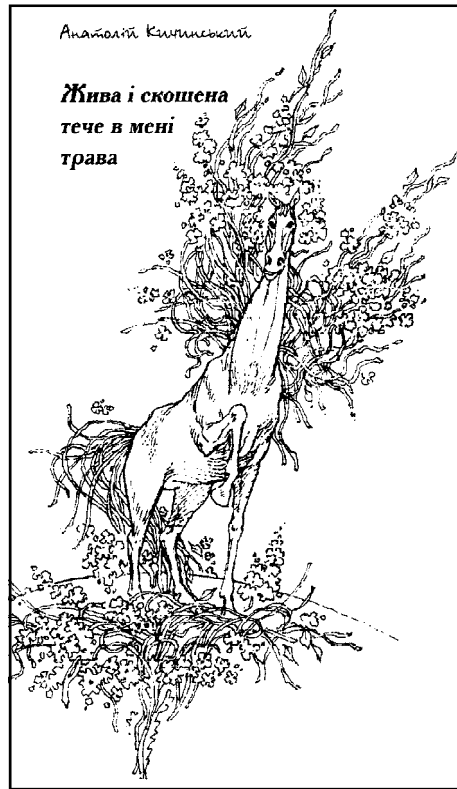
*Я лечу. Я горю. Я на попіл згорю.
Я хотів би комусь нагадати зорю.
І нехай я впаду, і нехай мене тьма
непроглядними крильми відтак*

*обійма —
та, коли покладуть в темну землю
мій прах,
хай у мене, як сон, стане кінь в головах
і нехай наді мною білий світ розвидня
біла зірка на лобі вороного коня.*

Часто соціальна конкретика його віршів вражає, турбує, не дає заспокоїтись, як у вірші «З якої такої причини»:

Анатолій Кичинський

*Жива і скошена
тече в мені
трава*

*...Ця зала чекання, ця лава,
холодна, мов лава підсудних, —
хисткий, мов поетова слава,
останній притулок для блудних.
Душа, находившись по колу,
Нарешті летить по спіралі —
подалі від суму та болю,
від некла земного подалі...*

Книжка Анатолія Кичинського «Жива й скошена теche в мені трава», яка вийшла в херсонському видавництві «Айлант», — в основі своїй підсумкова, жодного прохідного вірша в ній нема. Хочеться цитувати, аналізувати... Навіть тема, яка на сьогодні, здавалось би, має вульгарно-соціологічне тло, у А. Кичинського продовжує звучати переконливо. А це говорить про те, що поет завжди знаходив свій кут зору, своє потрактування теми. Ось вірш «Мемуари»:

*Пиниться в березі Буг
темний від крові.
Тягнуть заржавлений плуг
діти і вовки.*

*Вітер ворухить золу.
Холод і голод.
Крильми волочить рілля
ворон і голуб.*

*Небо — як віко труни.
Поле жалоби
всіяне дітьми війни
й культу особи.*

*...Пам'ять сидить за столом
в хаті над Бугом.*

*Слово іде за пером,
наче за плугом.*

Отак оригінально вирішена тема повоєнної.

«Жива і скошена теche в мені трава» — вірш-знак, вірш-символ, який став для поетичного всесвіту А. Кичинського основоположним. У ньому зафіксована та уявна мить, коли людина, як мала частина космосу, відійде із життя. Вірш не драматизований (драма знята самим розумінням драматичності). В ньому йдеться про цінність життя. Поет, не без печалі, благословляє життєвий шлях людини:

*Глибока хвиля, чую, під рукою.
Висока хвиля в серце заплива!*

Хмеліє і світліє голова.

І радіє, що нема їй супокою.

*Жива і скошена теche в мені трава,
лиш потім — вічно — наді мною...*

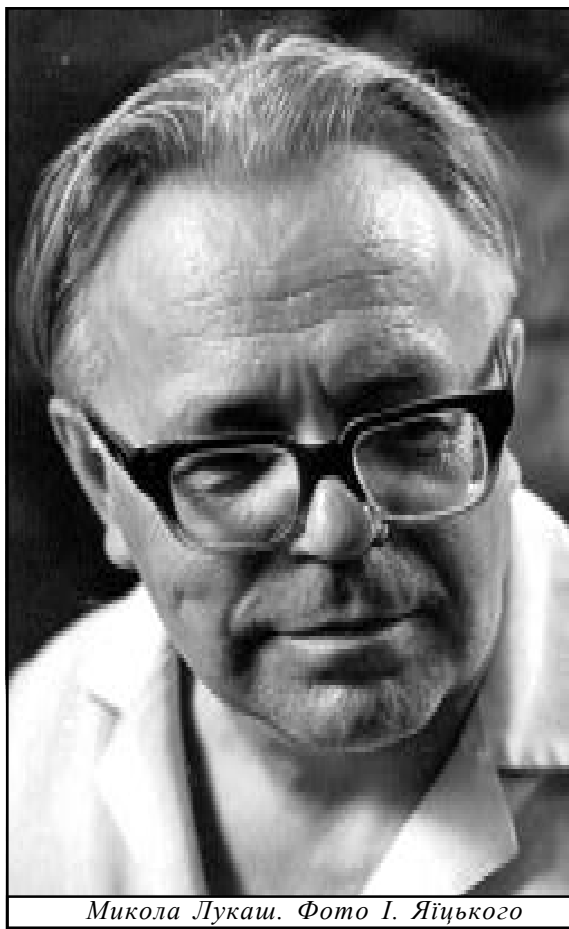
Анатолій Кичинський дає можливість читачеві іще раз емоційно пережити із поетом вічність, точніше — розуміння її печального і разом із тим людського змісту.

Багато у книзі чудової лірики, багато справжньої поезії...

Думаю, що серед свого покоління (хоча літературні напрямки й творяться особистостями, а не належністю до покоління!) Анатолій Кичинський має своє виразне, ні на кого не схоже обличчя. Він поет обов'язку і порядку і заслуговує на те, щоб його творчість була удостоєна найвищої літературної нагороди — Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Василь ОСАДЧИЙ

Петро ОСАДЧУК

Микола Лукаш. Фото І. Яїцького

ної смерті... Тож, коли Микола Лукаш помер, почали з'являтися про нього в українських і зарубіжних часописах нариси, спогади, есе, вірші з такими високими оцінками його таланту, що крелевецький читач пережив справжнє потрясіння... А з ним і відчуття обов'язку донести цю цінну краєзнавчу інформацію до місцевої громадськості, особливо до вчителів, школярів, молоді.

Взяла цей обов'язок на себе Крелевецька «Просвіта», що відродилася в 1992 році. Стала наші просвітяни розповідати про славного земляка в районній та обласних газетах, у виступах по районному радіо, на сценах районного Будинку культури та

зилі відгукнулася Віра Вовк, з Німеччини — Мойсей Фішбейн. З Канади надійшла газета з нарисом ще про одного щирого друга Лукаша — композитора Бориса Буєвського, де є згадка про їхню плідну дружбу.

Стали ми думати, що ж тепер з цими цінностями робити: понад 40 спогадів, віршів, нарисів, зніmkів та іншого...

Інтуїція, а ще більше принагідна підказка шановного Миколи Луківа вивела нас на ще одного завзятого лукашівця, поета і літературознавця Леоніда Череватенка. Він із розумінням прийняв нас — мене і племінницю Лукаша Валентину Іванівну Лукаш, вислухав і погодився очолити збір матеріалів до Книги спогадів про Лукаша. Через кілька днів розпорядженням голови НСПУ Юрія Мушкетика Леонід Васильович був призначений головою комісії з творчої спад-

з місцевими просвітянами-лукашівцями. Юні історики започаткували кімнату-музей.

Неповторно хвилюючим було в Лукашевій школі заключне свято на тему «В іншій країні він був би академіком». Ми, просвітяни-лукашівці, що проводили корабель Лукашівці ще з 1992 року, теж були на тім святі. Чудовими тут були виступи переможців конкурсів, художнє читання, пісні. Зачарували всіх блискуче зіграні учнями сценки з «Дон Кіхота» («Посвята в лицарі») і «Фауста» («Пісенька Гретхен за прядкою»). Відчули ми неприховану радість, що справу до своїх рук беруть тепер юні — упевнено і розумно. Це саме те, про що мріялося нам з самого початку.

Пошастило нам відвідати і в інших школах міста (№ 1, 3, 5, 7) Лукашеві години, чути і бачити творчість юних лукашівців.

Як у казці, у моїй розповіді обнадійливий кінець. Справді ж бо: «терпіння і труд — усе перетрутуть». А довелося праці докласти дуже багато (тут згадано далеко не про все і лише побіжно). Скільки років погрожували нам місцеві «червоні» антилукашівським «компромотом», який вони уперто збирали (мовляв, був він «під час німецької окупації перекладачем» та й узагалі «буржуазним націоналістом»). Та, здається, нібито вже викинули вони своє «досьє»...

Угамувалися начебто й ті, хто подібні справи звик робити формально, «для галочки». Вони запам'яталися репліками:

— І кому це цікаво? Не прийдуть люди на такі заходи...

— Ото захопилися! Вже й так усі Лукаша знають!

Залишається додати, що очолювала цю роботу невелика громада крелевецьких просвітян. Це Іван Удар — член Спілки художників України, Василь Сухомлин — поет, однокласник Лукаша, Іван Кобизький — краєзнавець і родич, Микола Литвин — художник, Іван Яковина — фотомайстер, Віра Островська — історик, краєзнавець, Олена Завгородня — музичний керівник нашого молодіжного гурту «Квітуча калина», Юрій Козя — поет. Періодично співпрацювала з нами Валентина Лукаш (живе вона далеко — аж за Києвом). Також тісний зв'язок підтримували ми з сестрами Лукаша — Ганною, Пашею та Ольгою. З огляду на їхню безпорадність (вони вже літні люди), ми самі організували огорожу навколо їхньої батьківської садиби, що зовсім уже занедбана... Як писала юна поетеса школи № 2: «Лукашева хата — символ смутку...».

На наші клопоти з цього питання відгукнулися будівельники-благодійники, чому посприятала і міська рада.

Саме наші художники своєчасно намалювали портрети Лукаша, його садибу (Микола Литвин), створили фотознімки, сценарії святкових виступів, де і віночки Лукашевих перекладів, і улюблені його пісні, і вірші про нього. Дослідили і вивчили його родовід, що починається від запорізького козака.

Але робота не припиняється. Підтримана наша пропозиція про присвоєння його імені Крелевецькій центральній районній бібліотеці. Попереду також створення музейної експозиції про Миколу Лукаша. А головне — величезний обсяг роботи з утвердження рідної мови, що заповів нам наш славний земляк.

Багато роботи. Але й нас тепер багато. Вже не десятки, а сотні, тисячі лукашівців-крелівчан — молодих і завзятих.

Роль журналіста-літописця виконувала весь час і, зокрема, в цьому нарисі вчорашня вчителька історії і української мови та літератури Ніна Вітушко — член правління Крелевецького міського об'єднання «Просвіта» імені Тараса Шевченка, член комісії з творчої спадщини Миколи Лукаша при НСПУ.

Ніна ВІТУШКО,
м. Крелевець

КРЕЛЕВЕЦЬКА ЛУКАШІАНА

19 грудня 1999 року минуло 80 років з дня народження Великого України — Миколи Олександровича Лукаша (1919—1988) — відомого у світі поета-перекладача, лексикографа, мовознавця. Рідкісний поліглот (знав до 30 мов), він з високою майстерністю перекладав шедеври світової класики: «Фауста» Гете, «Декамерона» Бокаччо, «Мадам Боварі» Флобера, «Трагедію людини» Мадача, «Дон Кіхота» Сервантеса... Загалом кілька десятків імен видатних письменників світу. Перекладав тільки рідною українською мовою. Через це, звісно ж, став «українським буржуазним націоналістом», зазнав свавільного виключення зі Спілки письменників і іншої «немилості». Влада все робила, щоб «перевиконати» енциклопедиста, зробити його служкою русифікації... Привід для гоніння знайшовся...

Але Лукаш не зрікся... Він залишився вірним сином рідної землі, заповівши своїм землякам і всім українцям любов до України, до її мови — найціннішого нашого скарбу. Цей заповіт — у його геніальних перекладах, в його біографії, сповненій і титанічної праці, і страдницьких мук праведника.

У рідному містечку Крелівці прожив він близько 20 років. Довелося бути йому і учасником війни з німецькими фашистами. У Харкові Микола Лукаш певний час учився і працював. Але найдовше (майже 40 років) був киянином. У Києві вчився, працював, творив, тут до нього прийшло визнання, а потім — гоніння. Уже на початку «перебудови» знову був визнаний, нагороджений... Через рік у Києві помер. Тут і похований.

Слава до Майстра прийшла посмертно. Визнанням його феноменального таланту стало заснування літературної премії імені Миколи Лукаша за кращий переклад, опублікований у журналі «Всесвіт».

Непросто було землякам-крелівчанам усвідомити велич і масштабність таланту свого земляка в умовах побиття його владою, коли в Крелівці він з'являвся дуже рідко і блискавично зникав, пригнічений моральним терором «власть імущих». Але навіть у цих екстремальних умовах нашого духовного буття 70—80 років крелівчани, принаймні друзі його шкільного дитинства і юності, душею відчували високу духовну й інтелектуальну суть Лукаша, розуміли його характер праведника і великого гуманіста.

На жаль, поки що правилом у нас є визнання наших пророків після їх фізич-

шкільних. Особливо добре це вдавалося, коли до виступів були залучені свої діти — учні шкіл № 1, 2, 3, 5, 6, одягнені у створені нами самими українські стріфи. Піддали нам «духу» і зарубіжні лукашівці, приславши чудові тканини для вишиванок, спідничок, шароварів, нитки для вишивання, намисто. Це давні, ще довоєнні друзі Лукаша, колишні крелівчани поет Зореслав Зорян (США) і письменниця Віра Смерека (Англія). Обоє вони відомі в діаспорі і в усьому українському світі громадські діячі, активісти українського відродження.

Вся наша багатопланова робота дала плідні результати. Бо ж «гуртом і батька легше бити»... Не встояла перед «натиском» просвітян місцева влада. Йї, заклопотаній більше матеріальними проблемами, соціально-економічними труднощами, не завжди вдавалося своєчасно освоювати духовні пласти відродження. Але допомагав нам Бог, філософське світосприйняття реальності. Тому духовно-психологічна атмосфера в громадському житті Крелівця складалася, зрештою, на користь пошанування імені великого земляка.

Рік у рік усе більше молоді, її наставників, громадськості залучалося до вивчення творчої спадщини Миколи Лукаша, сторінок його біографії. Все більша ла громада лукашівців. Цілком природним стало вшанування його іменем однієї з вулиць міста у 1993 році, велелюдність Лукашевого вечора в день його 75-річчя у 1994 році, відкриття у 1996 році пам'ятної дошки на приміщенні школи № 2, де вчився він у початкових класах. Потім, у 1997 році, цю школу було удостоєно імені Миколи Лукаша. Правда, формальна, канцелярська частина цієї процедури десь кимось гальмувалася. І нам, просвітянам, довелося листовно звертатися і в комісію Верховної Ради України до шановного Михайла Косіва, і до сумських наших друзів. Таким чином чиновницькі рогатки були усунуті.

За ці роки зібрали ми спогади крелівчан про Миколу Лукаша — його друзів, родичів, сусідів. Лукашівці змусили нас зважитися і на листування з письменниками. До нас відгукнулися київські лукашівці Василь Юхимович, Роксана Харчук, Михайло Москаленко, Іван Дзюба, Віталій Коваль, Ольга Петрова, Олександр Ющенко, Андрій Кочур, Анатоль Перепадя, Олександр Пономарів, Олег Микитенко, Іван Гнатюк (м. Борислав). Усі вони поділилися своїми матеріалами, спогадами, порадами, адресами. З Бра-

щини Миколи Лукаша. Це відбулося наприкінці 1997 року.

З того часу минуло два роки. Феномен Лукаша, який об'єднав крелівчан з киянами, має велику будівничу силу. Понад сто осіб відгукнулися на запрошення Леоніда Васильовича і передали свої матеріали в комісію. Книга спогадів має бути чудова! Гроші на видання книги мають обов'язково знайтися...

Земляки-королівчани щиро вдячні Леоніду Васильовичу за його поїздки до Крелівця. Це відбулося вже тричі. Разом з ним уже побували в нас шановні Дмитро Білоус, Володимир Житник, Леонід Кореневич, Михайло Слабошпицький, Валерій Павленко. Двічі відвідав нас поет, композитор і співак Ігор Якубовський та подарував свої чудові пісні під гітару на слова перекладів Лукаша. Спілкування крелевецьких учителів та учнів з письменниками — справа національної ваги. Про це свідчать численні відгуки вчителів.

(Хоч їхній ентузіазм нині дуже підрізаний матеріальною скрутою: не мають заробітної плати з липня минулого року... І на першому місці в учителів мученицька думка: «Що робити? За що купити хліба?» Хоча й «не хлібом єдиним...», але настільки тяжка доля при безхліб'ї, що не згадати про це — великий гріх...)

І ось — 19 грудня 1999 року. День Святого Миколая і 80-річчя з дня народження нашого великого земляка. Цього дня у присутності великої громади крелівчан, керівництва міста і району, членів комісії з творчої спадщини Лукаша відбулося відкриття меморіальної дошки на колишньому будинку першої міської школи (тепер тут школа № 5). Автор цього справді мистецького витвору — поет і скульптор Андрій Німенко. Він теж не відступив, поки не довів справу до кінця. Хоч для цього змушений був не раз приїздити до далекого Крелівця, адже особисто був знайомий з Лукашем, любив його. На жаль, земляки мало що мають з унікальної спадщини Миколи Лукаша. Але, прочитавши і ту невеличку частину, вчителі й учні Лукашевої школи (№ 2), пережили справжню духовну еволюцію, відчули мости єднання з культурним всесвітом. Тож до 80-річчя поета-перекладача провели місячник різноманітної роботи. Це були конкурси юних поетів, читців, перекладачів, художників-ілюстраторів, видавців стінних газет. Юні краєзнавці провели по класах літературні години. Працювала літературна вітальня, де відбувалися зустрічі

СПІВУЧЕ ПЕРО

Доля подарувала мені небагато зустрічей, та й то епізодичних, із великим драгоманом-поліглотом, людиною незвичайною, якогось загадкового характеру, котра носила в собі розмаїті духовні світи цілого сузір'я народів і висловлювала їх мовою рідного українства.

Переді мною — «його» ліричний Шіллер із теплим написом на книзі: «Вікторів Кочевському, поетові-вірменолобцю з ширною приязню. М. Лукаш. Ірпін, 10. V. 67 р.».

Це дорога для мене реліквія, в якій збереглися навіть правки перекладача, зроблені червоним олівцем.

Часто звертаюся до солідного однотомника «Від Бокаччо до Аполлінера» (Дніпро, 1990). Тут постає Микола Лукаш могутнім художнім даром «переселення» на український ґрунт класиків багатомовної поезії.

Учителька з м. Калуша Івано-Франківської області, аспірантка Львівського університету Валентина Савчин підготувала кандидатську дисертацію про місце Миколи Олексійовича в історії українського художнього перекладу. Я знайомий з її статтю «Микола Лукаш як перекладач Роберта Бернса» (Іноземна філологія // Львів: Світ. — 1996. — № 109).

Зіставляючи з оригіналом відтворені перекладачем пісні та балади славетного шотландця, авторка переконливо доводить близькість Бернса до українського фольклору. Щирий, пісенний Бернс під магичним Лукашевим пером став по-українськи співучим. Сам перекладач зізнавався: «Читаєш — і дивишся: як же часто збігаються теми, фрази, навіть ритмічні ходи у Бернса і в українському фольклорі. Багато образів, персонажів прямо перегукуються з українськими піснями. Тут і сварлива жінка, і веселий пияк-чоловік, і гостра на язичок дівчина, і її заповзятий залицяльник» (Новикова М. Пригоди з Робертом Бернсом // Весвіт. — 1989. — № 1). А що тоді казати про себе: я читаю і дивуюся вже самим перекладачам Миколи Олексійовича. От, скажімо, Бернсова пісня «Поцілуймося востаннє»:

*Ох, якби ми та й не знали,
Не любились, не кохались,
Не було б тепер розлуки,
Не було б на серці муки.*

Слова перекладу явно підказані відомою українською народною піснею:

*Лучче було б, лучче було б не ходити,
Лучче було б, лучче було б не любити,
Лучче було б, лучче було б нам не знатись,
Як тепер нам розстається.*

Мене вражає надзвичайна мелодійність Лукашевих перекладів Бернса. Не випадково такі його речі, як «Білий мельник, білий» та «Милий, будь смілий», покладено на музику і виконуються як пісні.

Відомо, що Микола Лукаш мав тонкий музикальний слух. Він надавав великого значення відтворенню звукової фактури оригіналу. Так стверджують дослідники його перекладацької майстерності, зокрема вже згадана Валентина Савчин, давні друзі Лукаша — видатні перекладачі з європейських мов. Я ж сприймаю поетичні переклади Миколи Олексійовича як його власні твори: адже він в юні роки починав як поет і свій досвід віршописця зміг плідно реалізувати в інтерпретації світової поезії. Саме на цій ниві самобутньо виявився його геній.

Гармонія звукопису відчувається у перекладах віршів багатьох іншомовних поетів, а особливо Верлена і Лорки.

Звернімо увагу на поезію останнього «Тиша»:

*Слухай, сину, тишу,
в хвилях захололу,
по ній ковзають луни,
по ній котяться долини,
вона ж клонить чоло
до самого долу.*

Тут у кожному рядку — ніжний звук «л», — і жодного «р», котрий би порушив цю «тишу».

І, навпаки, музичне дійство «Балу в опері» поляка Юліана Тувіма передано таким шаленим сплеском звуків:

*Грімко гра музика-зика,
Стололо, стозика,
Мідно, срібно, джазко, різко,
Блиском плюско, брязком бризка.*

Хоча б побіжно слід підкреслити увагу перекладача до ритмомелодики вірша, бо вона являє душу поезії взагалі.

Визнаний у колах гравців-аматорів більярдист, Микола Лукаш будь-які рими — кінцеві, внутрішні, наскрізні — «забивав» у віршовий рядок, як кулі в лузу. Оскільки Майстер, здається, вслухався в звучання кожного слова, відчував його навіть на колір, то йому напрощуд вдавалися і складні рими (для прикладу: «дався — біда вся», «Плутону рівен — при дворі він» (з «Фауста»); «мурашина — не ворухи нам» (з Аттілі Йожефа); «Ой місяцю-дилетанте, Розкажи хоч, де літає ти» (З Жуля Лафорга), — рим подібного типу можна навести безліч).

Характерною ознакою мови перекладів Лукаша є її шедристь на неологізми. Цілим фейерверком новотворених слів красується вже згаданий «Бал в опері». Там один «король карнавалу гладкий Грошовавр» чого вартий: він прямо-таки синонімом нашим сучасним українським олігархам.

Особливо багаті на неологізми переклади з модерного, поліметафоричного Аполлінера: «Тільки християнство в Європі не встигло ще *депопейтись*», «Он сфінксів череда топчачить до *сфінксарні*», «*Розвихреноволосий вітер*»...

Микола Лукаш завжди перебував на високостях і в глибинах рідного слова. Він вільно, виртуозно користувався віковичними засаками материнської мови. Тому й довів власним творчим подвигом, що українське слово може повнокровно, рівноцінно озвучити найвизначніші цінності світового письменства.

**Віктор КОЧЕВСЬКИЙ,
м. Київ**

ВІН ЩЕ ОСІННІМ НЕ СТАВ

«С ще осіннім не став...» — так називається нова збірка херсонського поета Миколи Братана Живцюляма'ятця Олесья Герентійовича Гончаря на підтримку молоді: «Лякат, сятреба ся цростця, няцяцц'бурхл, воц'ядваг, я якоюя молод, йя поетя часом вдацт'ся доя мовногоя експер, менту» Я Вуцнерс, тетськ, хяуд, торц'ях'я годнц' студент, я частоя повторюють словаяя, сьменн, кая М, хайлоя Шевченка: «Таланцяявел, к, йяп, сьменн, цьк, йя доробок, я, ц'вська яюбов, ял, бокоя свчченць, янн'яя цростц, культур, ясвогоя краю, яяще постц'яна яеснц'ся явц'стою-

ванцяя народн, хяц'деалц'ва — завдяк, яцьомяяп, сьменн, к, стаютья певн, м, яс, мволам, свогоя краюя Скажц'мо, я Полтавщ, ная — я цяя Волод, м, р Мал, к, Нернц'ц'вщ, ная — Станц'слав'я Реп'я, яка рпаттяя — Петроя Скуц'ня, яя Херсоня — зв, чайноя ж, я М, колая Братан»х

Народ, всяя М, колая Братаня 1я сч'няя 1935я рок'я на Каховц, нц'я Майб'зт'нц'ял, сьменн, к'вд'об'з'яем, рц'н'з'ос-вц'з'яст'л, в'д'об'ер, славськогоя педагог'ч'ногоя зч, л, ях Згодом'я Братаня навчавсяя Одеськом'я Здр'жавном'я Знц'верс, тетц'я менц'я Мечн, кова, переб'з'ва'няя посадах'завц-

д'зач'явц'д'д'л'з'яст'лн, к'яре-дакторяя районнояя газет, ж Н, нц'яцяя — яолова'я Херсонськогоя вц'д'д'л'енняя Просвц'т, ж Твор, якц'я вц'йшл, яцяцц'ц' збц'рк, яц'д'ноя вц'л'таютьсяя з вц'нок'я крац'нськояя Зчасноц' поезц'ц'яя, х'вц'д'ч'з'вац'т'сяя молодц'тяя коханогояя Кра-с'з'яя Здр'ц'тяя майстрая Здож-ногоя образ'я, ц'я консерва-т, зм'яв'береженц'я власногоя поет, чногоя ст, лю, ц'я аван-гард, зм'яц'я подоланц'яв, сот лц'терат'р'ногоя, воп, санн'ях

Авторяя понадя тр, дц'ят, збц'рок'я не рез'я конк'ретнц'яюб-раз, яяяс, т'з'ац'цяя ц'д'вод, ть ч, тач'я дояя проблемногояя ро-з'з'мц'н'няя вц'т'з'яц'ц'лком'яя р,

родно, яцьо'яя Здожн, кая над-зв, чайно'яя д'з'хоп'ц'д'юмоц'я с, л, яв, значальноюгояемоюя доляя крац'нськогоя народ'з'х

Самов, могл, вц'стья М, кол, я Братаня, я йогоя макс, -малц'зм, я кол, я йдет'сяя про професц'ян'ц'ц'д'нц'сть, яц'дом'ц'х Том'з'ялюбов'я, тач'я до'яв'р'щц'в поетая ц'лком'я коханогояя р'нах

Ацяц'та, ямов'якоц'ц'яч'ат'яя з'перегонц'ж

Побаж'ац'мо'я М, колц'я Б'раф-тан'з'яц'ц'сляя свогояя 65'фц'ц'ч'ч'я зал, шат, сят'як, м'яяк, м'явц'н'ц'я: яц'яо'флц'боробськ, я — ярацеф

любн, м'я, я по'ф'крац'нськ, я — щ, р, м'яц'ялюбов'ц'я, яцяо'фц'юдськ

к, я — людян, мх

**Олег ОЛЕКСЮК,
керівник літературно-мистецької лабораторії
«Чиста криниця»**

КНИЖЕЧКИ ВЧИТЕЛЬКИ Й ПОЕТЕСИ

Аж не віриться, що в теперішній час учителька й поетеса з карпатського села Пнів Ірина Яцура, що на Івано-Франківщині, одну за одною протягом одного року видала чотири поетичні книжечки.

На початку останнього року ХХ століття вона дебютує збіркою «Жоржиновий полум'я», що

вийшла в Коломиї у видавництві «Вік». Потім тут побачили світ «Таїні плаїв смерекових» та «Парашути кульбабок». І ось ще свіжою фарбою пахне збірничок її пісень «Факельний вогонь». Книжечки вийшли накладом по 1000 примірників. Їх гарно проілюстрував член Спілки художників України, учитель Ярема Оленюк.

Пощастило працювати й учительці Ірині Яцури — членові Надвірнянської літстудії «Бистринь», відмінникові народної освіти України, активістові Союзу українок та просвітянського осередку на щедрих меценатів, яким дуже вдячні наші маленькі й дорослі читачі.

У збірнику вміщено двадцять п'ять пісень, музику

до яких написали місцеві самодіяльні композитори, а розносять по світу голоси не тільки самодіяльних артистів, а й професійних.

**Василь ЛЕВИЦЬКИЙ,
член літстудії
«Бистринь»,
с. Білі Ослави Івано-Франківської області**

У січні 2000 року виповнилося 10 років журналові «Слово і час» — друкованому органу Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України та Національної спілки письменників України. Часопис є наступником «Радянського літературознавства», заснованого академіком О. Білецьким у 1957 році.

За 10-ліття своєї діяльності журнал «Слово і час» здобув авторитет і популярність серед вітчизняних і зарубіжних учених, викладачів університетів, учителів, аспірантів і студентів завдяки органічному поєднанню науково-теоретичного і науково-популярного спрямувань, дослідженню не лише спеціальних наукових питань літературознавства, а й інших гуманітарних сфер.

Крім висвітлення суто літературознавчих, літературних проблем, «СіЧ» звертається і до питань мистецтва («Собор муз»), мови, релігії («Екологія душі»), історії («Січ українська»), політики («Національна ідея»), філософії («Logos»), міжнародного контексту нашої літератури

СЛОВО ПРО «СЛОВО І ЧАС»

(«Контекст», «Україніка»), краєзнавства («Літературна карта»), діяльності філологічних кафедр («Осередки філології»), культурного життя регіонів («Не в столиці»), української діаспори («Діаспора»), бібліографії, містять чимало матеріалів, адресованих учительській аудиторії («Урок літератури»), інформації з галузі культури як в історичному розрізі («Хронограф»), так і сучасної («Літопис подій»).

«СіЧ» вважає за свій святий обов'язок активно втручатися в усі сфери, де діє чи має діяти українське слово, втручатися в сьогодиншні нелегкі процеси духовного творення держави й нації. Державність української мови, виразний національний характер Української держави, повнота прав і можливостей української книги, преси, інформаційного простору, українська Україна — це теми з ряду першочергових для багатьох рубрик журналу.

Отже, не одвертаючись від гострих проблем сьогодення, журнал «Слово і час» тим ефективніше й послідовніше дбає про свої основні завдання: давати широку об'єктивну картину розвитку літератури минулого й сучасного, ознайомлювати з новими теоретичними методиками й підходами до художніх явищ новим прочитанням творів

Віталій Дончик

національної літератури, Просвіти» і Центральне правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка широкі привітали колеги по перу, бажаючи їм не втрачати завойованих плацдармів в українському інформаційному просторі. Особливі наші вітання — Віталію Дончику, душі і натхненнику журналу протягом останніх десяти років.

Редакція газети «Слово

— Не скидає листя тільки сухе дерево. Тільки сухе не скидає, — слова вискакували з уст Фелікса, як кісточки від з'їдених вишень. — А людина мусить наживати гріхи і каютись, друже, каютись. Тим, хто працює на цукерковій фабриці, хочеться кислого огірка або тараньки. — Фелікс пробігся оком по столу, зупинився на полумиску з квашеними помідорами. Вихопив найбільшого і з присвистом висмоктав його.

— Чого ти хочеш від мене, Феліксе Іродовичу? Я давно забув тебе, витер з пам'яті. Я жив до двадцяти дев'яти... потім зробив перерву. Впав у анабіоз. А з тридцяти шести жив знову. Я вважаю, що сім років безпробудно пиячив. Зустрів недавно Миколу Гудзія. Нашого однокурсника. Пригадай: лівий сентиментальний цинік, який з шлагерком «Коли потяг у даль загуркоче...» під розладнану гітару перебрав усіх дівок нашого курсу, а найнезугарніша руда Люся, яку він залишив, як сувенір, на випускний вечір, — женила його на собі. Пригадав? Так от він мені розповів, що чорно запив. Пам'ятає, як отримав гроші за дострокову здачу нафтової свердловини, як зайшли до ресторану в Самоглорі, як замовили обід. І все — морок, прірва! Через чотири роки... Микола прокинувся в холодній колгоспній конюшні посеред ночі в купині січки. На Полтавщині. І — зав'язав на цупкого вузла! Зараз має в Кременчуці посередницьку фірму, що присмокталася до нафтопереробного заводу. Носить метелика й має двох охоронців. Із хроніки його життя загубилися кадри чотирьох років. То й що? А я вирізав цілих сім років. Запив у союзу. А прокинувся у власній державі, Україні. Я — щасливий. Чого тобі від мене треба, Феліксе, чого? — Романове бліде, наче виліплене з тіста, обличчя болісно й неохоче ожило на коротку мить і знову захололо у спокої. Він поправив за спиною подушку, ще раз скривився від болю, надламав шматочок чорного хліба й дивився у бік Фелікса, але не бачив його. Не мав до нього ні злості, ні ненависті. Ледь ворухилася в душі звичайнісінька цікавість: як і про що думають сьогодні такі, як оцей?

— Прощення, Романе. Тільки прощення. У Біблії чітко сказано: людина може мати гріхів, як листя на дереві. А листя з живого дерева не опадає. Я — не пеньок і не телеграфний стовп, Романе.

— Але й коріння в тебе нема. — Бліді, прихоплені сизою осугою губи Романа ледь розтулилися й зімкнулися знову. Давно не стрижене попелясте волосся розсипалося по білій подушці, на якій він напівлежав чи то — напівсидів, мнучи короткими пальцями шматочок житнього хліба. — До того ж я — не священик. Не маю повноважень від Господа, Феліксе. Іди собі й не троюдь мою втомлену душу.

З відром вугілля ввійшла до хати Мама. Білий очіпок снігу сидів на старій заячій шапці з опущеними навушниками, зав'язаними під бороною. Мама не мала зимової хустки, то носила Романову шапку, приказуючи: я ніби тебе, твої думки слухаю, Ромцю. Не зізналася, що сіра вовняна хустка геть розповзлася під час останнього прання, а на нову не було грошей, то Роман вірив, що Мамі в його заячій шапці затишно. На початку зими він жалісливо окутував її поглядом, а тепер звик. Сіра болоньйова курточка, вихолонувши на морозі, шелестіла з кожним Маминим рухом, як фольга.

— Гомоніть собі, гомоніть, хлопчики. Я вкину вугілля в грубку та піду козі буряка втру. Такий морозяка, що заліза торкнутися не можна, липне. Дарма ви машинку залишили біля церкви. Ішла листоноша й каже, що до нас пішов чо-

ловік, а машину залишив на вулиці біля церкви, і дітваки крутяться біля неї... Аби шкоди не нароби.

— То не моя. Я попутною приїхав, — сказав Фелікс і вп'явся стручкуватими губами в ще одну кислу помідорину. Збрехав. Він приїхав з Києва у Теклівку власним вишневим «пежоном», якого сам пригнав ранньої осені з Голландії, озув у нові шиновані шини, то сніжної дороги не боявся. Крутонуло один раз під Немировом, аж захолов шлунок, але обійшлося, зустрічної не було. Ще по дорозі домовився з собою, що під Романів двір машиною не під'їде, залишить на краю села. І отак вляпався. Вже донесли.

— Ну то й благо, — відповіла Мама, вкинула у грубку кілька лопаток вугілля, поправила шапку, що з'їхала на очі, й вийшла на дворище.

— Ні, правда, Романе, то не моя машина, — вихопилось у Фелікса, коли він

мимохить зустрівся з важким Романовим поглядом.

— Хіба я тебе питаю? Та й Мама сказала лише те, що почула від листоноші... Мені байдуже, чи ти на лижах приїшов, чи на велосипеді приїхав? Але Мамі не брешти. Вона ж повірила. Вона не знає, що це — ТИ. Мені важко уявити, що б вона вчинила, якби довідалася, що зараз у її хаті, над душею сина сидить той, хто і їй завдав стільки горя. Коли ти продав мене — отут кагебешники з Вінниці робили обшук, навіть дошки в підлозі повіривали. Знайшли на горнищі самогонний апарат — хотіли судити і її, кілька місяців залякували, щоб сказала, де література захована. У Мамі в хаті була тільки «Как закалялась сталь», яку давали в навантаження до оселедців, та «Кобзар», якого я забув в останній приїзд. Як тільки мене повезли по етапу — через тиждень голова колгоспу відрізав у мамі город, залишивши п'ять соток з подвір'ям. Чотири рази пенсійні документи губили в районі. Буря обірвала електричні дроти в селі, то всім полагодили, а Мама зимувала... без світла Ілліча. Дехто в Теклівці згадав, що я — байстрюк, то заспокоювали Маму: не переживай, Маріє, ти не винна, мабуть, у синка натура того, хто покинув тебе покритою... як буде треба — можеш відректися... Отож, добре, що вона не знає, що в хаті сидить призвідця пережитого нею. Не проговорися і не здумай

просити прощення в неї. Її серце й так ледве хлипає... — Роман кволо поворушив ногами, підтягнув їх, поставив двома кроковками. Крізь бавовняні спортивні штани, які виготовляли ще десь у сімдесятих роках, виштрикнулися гострі костوماхи колін, накритих двома брезентовими латками. Залатані штани наче повисли на двох паколах.

— Така ідіотська система була, Романе. Я ніколи не думав, що тебе посадять. Гадав, покивають пальцем, полякають... Даси розписку... про лояльність і гуляй собі на здоров'я. Вони тебе вже пасли. А я хотів, щоб ти був не вівцею, а пастухом. Хтось уже раніше на тебе доніс. Я лише підтвердив, і вони пообіцяли, що тільки профілактично провітратять... щоб ти не заgrimів за ґрати. Клянусь, я думав — вони хочуть залучити тебе до співпраці, щоб ти не сів у тюрюгу. А скажена система спрацювала на всю катушку. Зупинити її не міг ніхто.

святий. Якщо простиш мені — я розповім про свій гріх Оксані й обом дочкам. Повір, що розповім. Оксана так нічого й не знає. Я сказав, що ти свої статті навмисне послав Брежневу, знаючи, що тебе посадять, і вона відповіла: ідіот! Статті далі Вінниці не підуть, а Романа пошлють набагато далі. До речі, легенда залишилася саме такою: що ти послав свої антирадянські статті особисто Брежневу, і він написав резолюцію, яку Україна виконала. Це, до речі, набагато вигідніше, ніж те, що нікуди ти їх не посилав, а просто хтось із твоїх близьких, яким ти дав прочитати, передав примірник в органи. Для історії легенда виглядає набагато краще, як правда. Написати міг багато хто, а от послати особисто Брежневу — одинаки. І серед них — мій однокурсник і друг Роман Васюта...

Уздовж низького дерев'яного ліжка висів вутленький домотканий килимок, а поверх нього — фотографія в рамці з дубової кори. Фелікс спершу подумав, що то Хемінгвей з дворянською борідкою. Але ж — окуляри. Хем не фотографувався в окулярах. Фотографія була під склом, і коли Фелікс дивився на неї — бачив, наче у тьмавому дзеркалі, своє обличчя в рамці. І воно ніби визирало з-за голови незнайомця, який дивився на світ лукаво-печальним поглядом людини, яка вже все перестраждала.

— Я не маю й крихти інтересу, тим більше — якихось почуттів до твоєї брехні і твоєї правди. Я слухаю, як Мама відкидає сніг на доріжці від хвіртки до порога. І шкодую, що не можу їй допомогти. А ще думаю, що дуже швидко згасну. Може, хтось позичить грошей на похорон, а може, виплатять їй, з нагоди моєї смерті, пенсію за вісім останніх місяців — суть не в цьому. Мама залишиться одна-однісінька. І розчарована в усьому. Одинадцять років тому, відбувши півтора терміну і повернувшись до Мамі, я переконав її, що ось-ось Україна стане вільною і життя відразу зміниться. Я й сам у це затяго вірив. А тепер одійду, а Мама залишиться із останнім і найбільшим своїм розчаруванням. Виявилось, що Україна, за яку я палив себе, — не для моєї Мамі і не для таких, як вона. Ця сьогоднішня Україна — для таких, як ти. Ви знову в переможцях, а нам залишається роль переможених. І вже нікуди не напишеш крамольного листа. Президентів? Пиши. Спокійно вкидай у скриньку. Його прочитає хіба що дрібний чиновничок. І вкине в кошик. Не буде репресивних наслідків, але не буде наслідків ніяких. Ось так повернулася наша історія, в якій ми з тобою брали участь. У сорок сьомому, в голод вимерло п'ять Маминих сестер. Вона була найсильнішою і найживучішою. У сорок дев'ятому її завербували на Донбас, у шахту. У шахті, саме в шахті, моя Мама закохалася в гірника. І понесла мене. Незабаром до неї в жіночий барак приїхала дружина мого батька з двома маленькими дітьми. І моя Мама вирішила: краще одна сирота, як двоє. І повернулася в Теклівку. Її життя розпочалося з великої зради і великим розчаруванням закінчується. Її обманув мій батько, і син обманув також. Все! Залиш мене наодинці з самим собою. Та з Мамою... не стій між нами.

Романові гострі коліна тремтіли від болю, він кволо натягнув на себе важку ватяну ковдру без наковдреника. В кількох місцях крізь протерті дірки повилазили зкудовчені грудки брудної вати. Роман одвернувся очима до стіни, а перепочивши, одвернув і голову. Коли він зустрічався поглядом з очима Івана Світличного, з яким останній рік ув'язнення були в одному таборі, — йому завжди трішки легше було переносити біль. Але зараз він бачив лише шматочок дубової кори з рамки Іванового портрета.

На мить Романові увиялася сільська фельдшерка Катря — його однокласниця, дебела, грубокоста молодичка, потовчена життям. Її грубі, червоні з морозу руки, затиснуті між здерев'янілими пальцями заштрик з морфієм... І — полегша, що наступає на короткий час, коли можна спокійно й рівно подумати, погломоніти з Мамою, а тоді й заснути коротким благосним сном, як у в'язниці після зміни на тартаку. Але і сьогодні, і завтра, і після завтра Катря не прийде, бо не має знеболюючого. Всі, навіть приховані для себе самої («на чорний день») припаси морфію давно закінчилися. Мама минулого тижня зарізала ще три курки, залишивши тільки дві, бо вони несуться, Катря відвезла їх районній аптекарші, і та дала їй п'ять ампулок. А довідавшись, що це для Васюти-рухівця, — дала ще три безплатно. Катря плакала, розповідаючи Мамі, як у переповненому автобусі, коли поверталася до Теклівки, — п'яний гевал під час крутого повороту упав їй на груди і розчавив чотири ампули. Не прийде Катря сьогодні. Буде довга-предовга ніч, і маленьке виснажене тіло його стискатиме великий вогонь, і думатиметься про єдине — про біль.

— Але ж, Романе, ти — історична особистість. Тебе вже згадують серед тих, хто домагався незалежності. І — домігся. В Україні немає політ'язнів, є демократичні вибори, приватна власність, багато партій. Навіть я маю який-такий маленький бізнес. Моя Оксана приватизувала робітничу їдальню. Вона не приховує, що це — завдяки тобі, Романе. Завдяки твоїм ідеям, відголосок яких був ще у тодішніх антирадянських листах, за які тебе й заперотили. Великі ідеї творять великі особистості, а ми — сіряки, мурахи — їх матеріалізуємо. Лідери моделюють систему, а ми в ній просто живемо, в міру своїх можливостей. Тому ви повинні бути до нас великодушними. І — прощати.

Фелікс (справжнє, паспорте його ім'я — Федір, це Роман ще в інституті охрестив так секретаря комітету комсомолу факультету, і позаочі Федора тільки так і називали, правда, одні — «залізним», інші — «гумовим», і він про це знав) хотів їсти, але на столі були тільки квашені помідори і чорний глевкий хліб. Мабуть, таки треба було взяти з машини привезені харчі. Набрив же всього у вінницькому супермаркеті на майже триста гривень, бо вірив, що Роман трохи покормить, продемонструє принципи, помітний перед ним, а тоді перехилить по чарці, закусять, душа Романова пом'якшає. Згодом — по другій, по третій, якщо треба, то Федір стане на коліна. І нарешті — замирення. Адже Роман — доповзає до фінішної прямої. Рак уже перекинувся з підшлункової на шлунок. Фелікс приготував у заклеєному конверті п'ятсот гривень, щоб залишити Романові. Спеціально ходив до банку, щоб гроші були новими, щоб на них був і бородань Грушевський, і Мазепа, і Тарас в баранячій шапці. Передбачив і те, що, коли вип'ють, — до Вінниці не поїде, а до райцентру ментів нема. Ідучи в Теклівку, про всяк випадок замовив номер у готелі, який адміністраторка назвала «райкомівським». Таки треба було взяти валізу з харчами і паперовий ящик з ковбасами — подарунок ковбасника, якому він допоміг викупити магазин. Тепер уже не можна повертатися до машини, а в шлунок смокче і смокче порожне. Цілий ящик пива замерзне в багажнику, порве пляшки. Треба не забути викинути, бо розтане й запаскує машину... Романові вже не до ковбас і не до пива.

Мабуть, нічого не вийде, неохоче торкався цієї думки Фелікс, Роман вже надто близько до фінішу, тому й злий і

принциповий. Треба було приїхати раніше, як радила Оксана. Тоді ще можна було навіть скористатися його зв'язками з рухівцями, яких трішки боялася і трішки слухалася нова влада у Вінниці. У той мітинговий час Роман ще нічого не знав про свою хворобу, був на піднесенні і — все б мені простив. І я б, потиснувши йому руку, весело пальнув: «Слава Україні-неньці!» і — весь конфлікт вичерпано. А тепер він затявся, небіжчик... Я не винен. Я хотів, як краще, по-християнському... Тільки сухе дерево не скидає листя... А я ж — не телеграфний стовп, я — дерево при дорозі. Його б тоді все одно посадили. Він, придурок, сам хотів цього. Інакше б не писав тих хлоп'ячих дурничок у зрілому віці. Не був би свідком на суді я — знайшли б іншого, набагато гіршого, який би ще й набрехав на Романа. А я сказав лише правду. А що мені залишалось? Тільки-но затвердили завідділом обкому комсомолу. Оксана з двома маленькими дочками в селі, у своєї матері, у мене — скрипуча «койка» в міліцейському гуртожитку. І раптом — двокімнатна квартира з лоджією в партійному будинку! Про це сказав зранку секретар з ідеології, зайшовши до мого кабінету. І в той самий день, по обіді, покликали туди. На столі генерала лежали поруч — ордер на мою двокімнатну з лоджією, з телефоном, з розділеними ванною й туалетом, з паркетною підлогою... Три однакові англійські ключі від квартири... і — пожмакані аркуші з Романовою божевільною писаниною, яку, здається, розмножили на друкарській машинці самі кагебешники. І що, можна порівняти двокімнатну елітну квартиру з примітивними дисидентськими вправами Романа Васюра, придатними хіба що для приватного щоденника? Та і з роботи мене відразу б турнули. Звісно, мені хотілося відістати йому ще й за Оксану. Вона, першкурсниця із задрипаного села під Кам'янцем-Подільським, втлюючись у нього відразу, хоч ми — старшокурсники бігали в перерві подивитися на неї краєм ока. Я на пляж ходив тільки тому, щоб побачити її роздягнутою, а вона тільки перед ним вигинається і тягне його в воду, щоб повиснути в Романа на шій і потертися до його тіла. Я її в комітет комсомолу на індивідуальну бесіду викликав, погрожував виключенням з комсомольських рядів за аморалку, а вона тільки загонило й нахабно реготала. Спав він з нею, навіть знаю, де саме: на голих матрацах у підвалі нашого гуртожитку, кастелянша давала їй ключі на ніч. Так що вона мені дісталася вже «беу», другим сортом, коли вони розбіглися...

— Востаннє прошу тебе, друже, пробач мені помилку молодості. І Оксана просила... ти ж її мав першим. Я її просто підібрав після тебе... Оксана дуже просить...

Роман мовчав. Його гострі коліна тремтіли під ковдрою. Зморжене, напівобернуте до стіни обличчя нагадувало посмертну маску. Тільки важкі червоно-сині повіки немично спадали на очі й знову підіймалися, видаючи, що життя його ще не покинуло.

— Іди геть, Феліксе! Не забирай мій останній час, — притишено з хрипотою проказав Роман і стих, наче душа його одлетіла.

Фелікс злякався. Намацав у спідній кишені конверта з грішми, кинув його на стола, підхопив на лаві норкову шапку з вигнутим дугою козирком і вискочив за двері.

Біля хвіртки він ледве розминувся з опасистою, чоловічого закрою, тіткою у плюшевій кацавейці й шитих валянцях. Вона відступила у глибокий сніг, щоб звільнити для незнайомця прочищену Романовою мамою доріжку, привітала-

ся з ним. Та Фелікс відповів їй аж тоді, коли вийшов на протолочену грузовиками й саньми дорогу. Проказав голосно й іронічно:

— Слава Україні, тітко!

Катря щойно повернулася з райцентру, навіть додому не забігла, а одразу — до Романа. Вчора вона згадала, що після смерті чоловіка залишився його чорний шоферський кожушок, який був на неї дуже тісний у плечах, то й не носила. Ранковим автобусом поїхала на райцентрівський ярмарок і, хай за безцінь, а таки спростила. Купила дочці вовняні колготки, три буханці хліба і кілограм оселедців. На решту — аж чотири пачки ампул з морфієм. І не шкодувала. Навіть обережненько повеселішала: тепер хоч совість буде чистою, а то, коровисько, минулого разу не вберегла. Такі дефіцитні ліки на щічки собі вилила. Тепер по три рази на день можна буде Романові болі знімати. І свій гріх з душі...

Роман вгадав, що іде Катря, ще коли вона обтрушувала сніг з валянків перед порогом... Ледве пересилуючи біль, звівся на лікті, випростав ноги під ковдрою і важко зітхнув, пересвідчившись, що Фелікса вже нема.

— Привезли, Ромцю, вчора в райлікарню ліки, то я відразу вдосвіта туди й навідаш головному: не дасте — оголошу голодовку і шуму наробилю добрячого, як не дасте знеболюючого. Дав, зараза стара! Майже весь віддав на Теклівку. Живемо, Ромцю! Пізно ввечері, як здою корову й напалю піч, — прийду ще раз. Живемо! — Катря навіть стиха реготнула й на коротку мить покрасивішала, хвацько струсила з хустини розтятий сніг.

Вона змочила краєчок хустки тройним одеколоном, протерла голку і вправно заштрикнула її в Романову суху руку. Розполовинила руками хлібину, що купила для себе. Й пішла. Роман чув, як вони ще довго гомоніли з Мамою біля хвіртки, але про що саме — не знав, хоч і дуже чомусь кортіло.

Він знав, що зараз, ось-ось, поволеньки болюче тіло почне відходити від нього. Залишатиметься лише вільна душа, з якою можна буде тихо спілкуватися. Але — недовго, недовго, тому треба поспішати, бо біль лише задурено, він швидко отямиться і буде мстити з подвійною затятістю.

Роман потягнувся до надламаної Катрею хлібини, але не дістав, тому підтягнув тіло вище на подушку. І побачив білий конверт на столі, біля полумиска з квашеними помідорами. Згріб його рукою і затис за краєчок зубами. Перепочив і лише після цього, смикнувши за другий край, — розірвав його. Шелесткі папірці вилетіли з конверта, як ластівки, що ліпили гніздо в хліві, а їх там зачинили. Дві купюри впали на Романові груди, одна залетіла аж до відра з вугіллям біля грубки. Онда ще одна в полумиску з квашеними помідорами. Іще одна лежала на білій подушці, майже торкаючись Романової худощої зарослої щокі. Із цієї гривневої сотні дивився Шевченко, наче лежав поруч з Романом.

Ввійшла до хати Мама, внесла з собою морозного повітря, свіжості й трішки — свободи. Підкинула вугілля в грубку. Розв'язала навушники заячої шапки. Напилася води.

— А це хто насмітив у хаті, сину?

Марія задубілими на морозі пальцями збирала гроші, роздвигалася їх, поклавши на долоню, бо таких новеньких і великих давно не бачила.

— Якіс не наші, Ромку...

— Правда, не наші, Мамо. Не наші. Фальшиві. Киньте в грубку й забудьте. — сказав Роман, підвів з подушки голову й поправив п'ястками чуба, бо

йому таки вже полегшало. — Спаліть, Мамо. Зараз же спаліть! Кажу ж, що — фальшиві.

Марія знала, що син не відступиться, тому й не варто перечити. Хай і фальшиві, а все ж — шкода. І то так багато, і такі новенькі. Але вона знала, що за підроблені гроші можуть посадити, тим собакам аби зачіпка. Пересилуючи себе, таки вкинула два папірці у грубку, а кілька непомітно сховала за пазуху. Про всяк випадок. Щось Ромцю туманить. Може, ці гроші хоч за копійки на хліб приймуть у сільській лавці... Пораджуся з Катрусєю, вона не продасть мене, а спалити ніколи не пізно... Хтось же трудився, малював їх...

— Полум'я від них чудне якесь. Ще й не бачила, як горять гроші, хай навіть і саморобні. Курочка знеслася, сину. Може, сире яєчко через силу вип'єш? Бачу, тяжка в тебе бесіда була. Та я не про нього. Про яєчко. Вип'єш? Воно дасть тобі сили... Катруся вірить, що під весну ти одужаєш... Треба тільки свіже яєчко випити сьогодні...

Фелікс розкішно пообідав у райцентрівському ресторанчику і гнав машину на Вінницю. Шипована гума тримала дорогу, мотор «пежона» дихав теплом у салон, магнітола змішувала тепло з меланхолійною музикою, холодний засніжений світ пролітав за вікном у холодну безвість. Фелікс і «пежон» дедалі більше зросталися в одне надійно захищене ество, яке наче б ставало самодостатнім, незалежним ні від кого і ні від чого.

Тут все ясно, думав Фелікс. Тут — могила і хрест, На цьому самовпевненому придуркові і на дрібній, давно забутій історії, яку могли використати проти мене. Все! Могила! І — хрест. І, звичайно ж: «Слава Україні!». За п'ятсот гривень і похорон, і дев'ять днів, і сороковини. Тепер можна впевнено висувати свою кандидатуру на виборах міського голови. Один мій гріх спився і згорів у власній хаті. Другий запропастився в Середній Азії. Третій виїхав до Ізраїлю. Четвертого завербували органи, він має власні гріхи, йому не до мене, та і я про нього дещо знаю. Останній, який таки міг нашкодити, до виборів не дотягне. Земля пухом! Слава незалежній!

Прірви та вершини нової української дійсності дочекалися майстра, який, в силу різних, переважно відомих загалові, причин, знає їх досконало зсередини, — а тепер препарує критичним розумом та чіпким поглядом прозаїка.

Від редакції:

Хай Вам, Володимире Олександровичу, не забракне відваги на цьому мінному полі і хай не здригнеться Ваше перо!.. Заходьте!

Соломк ПAVЛІЧКО

ЗВІДКИ ПОЧИНАЄТЬСЯ ТРАГЕДІЯ МАРКА ПРОКЛЯТОГО?

Фемінізм як можливий підхід до аналізу української культури

Минули сороковини з дня трагічної смерті Соломії Павличко, яка відійшла у вічність в останні години 1999 року. Безперечно, час віднесе її до найвідоміших націотворчих особистостей кінця ХХ століття, адже саме нею зроблено надзвичайно багато для розвитку і становлення сучасного українського суспільства. Ті, хто знав Соломію, називали її трудоголіком. Тим, хто читав її численні переклади, літературознавчі розвідки, фундаментальну, щойно з друку, монографію «Дискурс модернізму в українській літературі», чув про її лекційну і видавничу діяльність, залишалося тільки захоплюватися цією цілеспрямованою енергією і блискучим, гострим, світлоносним розумом.

Кожна смерть несподівана і невчасна. Але відхід Соломії Павличко гостро ранив нас усіх — те, що робила вона, могла зробити лише вона. І говорячи «Вічна їй пам'ять», усвідомлюючи, що ця пам'ять справді вічна...

В архіві журналу «П'ята пора», який перестав виходити через матеріальну скруту, збереглася стаття Соломії Павличко (в основу якої покладено текст її виступу в Урбані-Шампейн, Іллінойс, червень, 1991), яку ми сьогодні пропонуємо увазі читачів «Слова Просвіти». Написана в дев'яності роки, вона й сьогодні звучить авангардно, як усе, що писала й робила Соломія Дмитрівна. Публікуємо її, аби ті, хто не читав робіт доктора філологічних наук Соломії Павличко, зацікавилися ними і примножили свої знання з допомогою її точного, вивіреного слова, знайшли її книги. Бо віднині вона стала словом, стала книгою...

Одразу почну з двох засадничих моментів.

1. Існує безліч варіантів визначення самого поняття «фемінізм», навколо якого впродовж багатьох десятиліть точиться полеміка, але цілком можна пристати до загально сформульованої фундаментальної ідеї про те, що «жінка страждає від систематичної соціальної несправедливості з причини своєї статі» (Janet Radcliffe Richards. The Sceptical Feminist. A Philosophical Enquiry. Penguin Books, 1980. — Р. 13—14), і вважати її основою численних феміністичних теорій сьогоdnішнього дня (ліберальної, марксистської, радикальної, психоаналітичної, соціалістичної, екзистенціальної, постмодерністської) (Rosemarie Tong. — Feminist Thought. A Comprehensive Introduction. San Francisco, 1989. — Р. 1).

2. Фемінізму як явища або зрілої інтелектуальної течії в Україні не існує ні в суспільному, ні в культурному житті, ні тим більше в науковому аналізі. Фемінізм — феномен «іншої» західної цивілізації, і хоча в Україні в останні десятиліття минулого віку зародилася певна феміністична традиція (представлена передовсім Наталією Кобринською, Оленою Пчілкою, Ольгою Кобилянською, Іваном Франком, Михайлом Павличком і частково Михайлом Драгомановим), її витoki також ішли з Заходу — від соціалістичних ідей, насамперед відомих праць Фрідріха Енгельса, трактату «Про пригноблення жінок» Джона Стюарта Мілля, п'єс Генріка Ібсена і т. д.

Відродження фемінізму в Україні можна так само пояснити в два способи. Воно логічне в час, коли суспільство наворачтається до свободи і одночасно до джерел власної інтелектуальної культури, вивчає національну інтелектуальну історію.

Але, як і сто років тому, феміністичні ідеї викликають у сьогоdnішній Україні

неоднозначну реакцію. Найчастіше це поблажлива насмішка або агресивне заперечення. І хоча по суті фемінізм поки що виявляється в усних дебатах людей вузького академічного кола, а заперечення проти нього носять побутовий, знижено-вульгарний характер, все ж

ких заборон. Вони мають будувати націю і виховувати її для фінального ривка до свободи. Однак мало хто задається запитанням, наскільки позитивними, тобто універсальними, гуманістичними, егалітарними є наші нинішні романтичні і героїчні ідеали? Чи не лежать в основі принаймні деяких з них структури патріархальної субординації, пригноблення, наприклад, чоловіками жінок? До того ж, останнє може носити не тільки формальний, поверховий характер, а й бути глибоко замаскованим за подвійним стандартом — на поверхні захоплення, адорація, в суті — глибинна зневага, відсування на другорядні суспільні ролі, а в літературі на роль героїні для мужчини.

Сьогodнішній етап української культури — етап шоку від свободи. Офіційні цінності так званої радянської культури, «соціалістичної за змістом, національної за формою», з багатьох причин виявилися неспроможними. Культурний вакуум швидко заповнився «поверненням» і «відродженням». Розуміння, що в нас є історія і культура, принесло деяку полегкість. Однак подолання шоку не може відбутися лише поверненням до «старого», «свого», «рідного», необхідна інтелектуальна і культурна переорієнтація, відмова від частини старих інтелектуальних орієнтирів і формування нових.

Інакше реальною стає загроза консерватизму нового роду. От, наприклад, відомий етнограф пише книжку про Березиню, в якій закликає повернутися до справжніх, втрачених, народних українських цінностей та ідеалів, які в кінцевому результаті зводяться до того, що жінки колись знали багато пісень, вміли вишивати чудові рушники, берегли дім і власне в цьому бачили своє єдине покликання. Ця книжка складає частину демократичного відродження.

Перед тим, як відроджувати, варто вивчити, осмислити і проаналізувати. Для аналізу необхідний новий інструментарій, новий погляд. Він може бути не один, їх може і має бути принаймні декілька. В цьому сенсі феміністичний погляд, або, точніше, комплекс феміністичних поглядів, є лише однією можливістю, але, на мій погляд, однією з найпродуктивніших.

А тепер звернуся до літератури (в якій зосереджені суспільні і культурні ідеали, стереопити, міфи, національні надії хоча б тому, що література в Україні завжди була і залишається не тільки літературою, а ще й метафоричним виразом політики) і до можливості аналізувати її з феміністичних засад.

Отже, що є предметом феміністичного прочитання?

Ним можуть бути всі художні тексти, а саме: 1) література з акцентом на те, як вона написана авторами чоловіками (чоловічі фантазії про жіночі ролі, в яких втілені глибинні психологічні структури); 2) література, написана письменницями, котра, за влучним визначенням Вірджинії Вулф, показує «відмінність погляду, відмінність стандарту», нарешті 3) спосіб читання художньої літератури жінками (адже, як довели американські критики феміністичного напрямку, читаючи, жінка часто сприймає цінності, погляди і системне мислення, нав'язувану їй автором-мужчиною, і в такому читанні не раз втрачає власну сутність).

Далі такий у цілому ідеологічний підхід може і повинен поєднуватися з сучасними методиками текстуального аналізу — психоаналітичним, структуральним, постструктуральним (деконст-

рукція), навіть неомарксистським, якщо останній комусь до вподоби.

Які можуть бути результати?

Передовсім будуть аргументовано зруйновані численні міфи про становище жінок в українській літературі, а відповідно — суспільності.

Перший з них — про те, що жінка займала в ній якусь особливо визначну, навіть визначальну роль. Як правило, за такими твердженнями стоїть змішування історичних епох (в епоху козащини жінці відводилася одна роль, гетьманщини — друга, у ХІХ столітті у Російській імперії — третя, в той же час в Австро-Угорській імперії — четверта, в Радянській Україні — п'ята). В дебатах про культурний контекст, як правило, наводяться прізвища першорядних українських класиків Марка Вовчка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, а також інших визначних жінок-письменниць — Ганни Барвінок, Олени Пчілки, Наталі Кобринської. Можна додати ще кілька прізвищ з ХХ століття — Олена Теліга, Докія Гуменна, Ліна Костенко. Але чи кількість видатних імен може перекрыслити той факт, що література і мистецтво були єдиною сферою, де жінки могли виявити себе? У ХІХ столітті все інше було для них закрито, у ХХ — формально відкрито, хоча статистика участі жінок у вищому управлінні державою, партіями, урядовими інституціями, наукою красномовно доводить їхній мінімальний вплив і внесок.

Другий міф — українська культура є культурою жіночою, фемінізованою, відповідно звідси походять всі її біди і проблеми. У свій час Микола Хвильовий аналізував стан української культури через призму дилеми «Європа — Просвіта». Не буду вдаватися до аналізу змісту, який вкладаю у саму дилему Хвильовий, а відзначу, що вона відродилася і знову опинилася в центрі літературних дебатів. Відповідно протиставлювані тези набирають і нових трактувань, як, наприклад:

«Очевидно, більшість, якщо не кожна з так званих «загрозених» культур опиняється перед дилемою «Просвіта чи Європа», і ці крайнощі уособлюють чоловіче, «стрижене» («Європа») та жіноче, периферійне («Просвіта») начало кожної, як професійної, так і народженої культури. І типовою рисою кожної загроженої культури можна вважати розбалансованість, внаслідок якої гору бере жіноче начало...», — пише Володимир Діброва (Володимир Діброва. Проблема збереження національної тотожності за умов тоталітаризму// Слово і час.— 1991.— № 3.— С. 17—18).

Тут впадає в око бажання звести причини загрозеності української культури до так званого жіночого начала — слабкого, не інтелектуального, не раціонального і т. д. (Ряд означень можна не продовжувати, адже це старий, добре знайомий і давно заперечений на будь-якому науковому рівні, неспроможний набір так званих жіночих ознак.)

Третій міф — жінка є справжньою героїнею поезії і прози, вона є ідеалом, об'єктом поклоніння, адорації, натхнення.

Одним з перших представників такої традиції був Пантелеймон Куліш, котрий у вірші за мотивами Пушкіна пише:

Так, жив я на землі, і ти з небес
прийшла,
На крилах юности до старощі
спустилась;
Ти з раю пахоців з собою принесла,
І світом божества душа твоя
світлилась...

Ні! не мечта сьвята — небесний херувим:

Бо дух мій загорівсь огнем твоїм живим.

(Твори Пантелеймона Куліша. — Львів, 1908. — Том 1. — С. 438.)

І той самий Куліш наївно тішиться в іншому своєму творі: «Тогдашних руских книг читать женщина не було возможности; по-французски же они, к счастью, не знали...» (Пантелеймон Куліш. Михайло Чарнышенко или Малороссия восемьдесят лет назад. — К., 1843. — С. 146).

Однак слід зазначити й те, що ідеал, чи, точніше, псевдоідеал уже виродився у повну протилежність типу декларативно-епатажної заяви нового українського авангарду: «Малюйте бабу голубу...» (Віктор Неборак) або в монолог Івана Малковича:

Жінки свавільні, владні, вальтануті і дуже сильні: двине — і процай, чи, як моя, мене зв'язала в люті й повела на базар, немовби я бугай. О сотні похитливих купувальниць! — І кожна пальцями помацує будь-де... До терлиці прив'язаний, жіноцтво ж — молоде й цікаве — смик та смик! зненавидів зухвальниць.

У гніві зіслизнув з налігача — і драла: тікав, як хорт, як чорт — подалі — в ліс. У лісі врився в хмиз, і ось — опух від сліз, міркую, що робить: вернись — уб'є, чи — чвала — замучить в ліжку (щоб вона пропала), чи запряже у плуг, щоб в хату не доліз.

(Іван Малкович. Ми вертаєм до хати// Комсомольское знамя. — 19 февраля 1991 г.)

Якщо розглядати вірш не як індивідуальну сповідь, а як певний, хоча й за-

шифрований документ культури, то в ньому прочитається ціла гама чоловічого погляду на жіноче питання і жіночої реакції на чоловічий погляд — від захоплення і ненависті до переляку і загроженості. Нерівноправність спричинила цілий ланцюг негативних наслідків — чоловіки відсунули жінок на другорядні суспільні ролі, самі ж виявили свою неспроможність у першорядній ролі, вибраній для себе, це, у свою чергу, привело до зневаги жінок по відношенню до чоловіків і до страхів, які чоловіки тепер відчувають. Вибудовується замкнуте коло, в якому немає «добрих» і «поганих», а всі однаково винні і однаково страждають.

Що може зробити феміністичний аналіз з історією української культури? Перечитати її по-своєму. Зруйнувати, розконсервувати патріархальні структури думання і народницькі ідеали. Народжений романтизмом, народницький ідеал, а саме ідеал літератури, котра служила б визволенню і просвітництву народу, консервує старі або розвиває нові патріархальні ідеали, субординацію, сексизм, нерівноправність. (Досить згадати хоча б хуторянську концепцію Пантелеймона Куліша.) Саме таким постає він при феміністичному прочитанні. (Детальніше про це пише Тамара Гундорова у статті «Погляд на Марусю». — Слово і час. — 1991. — № 6.)

Суперечність між фемінізмом і системою моральних орієнтирів народництва розкрилася досить давно. Наприклад, Михайло Павлик, згадуючи у 1907 році про судовий процес (він відбувся у 1878) над своїм оповіданням «Ребенщуква Тетяна», писав: «Карала мене, м(іж іншим), за мій змагання в жіночій справі, й наша галицька суспільність, а властиво єї представителі всіх партійних відтінків, котрі вигукували проти мене наголос, даний камертоном ц(исарсько)-

(королівської) прокуратурі... Всі ті добровільні, патріотичні сторожі «народних святощів» обурювалися на мене...» (Михайло Павлик. — Твори, К., 1959. — С. 651). Їхне обурення викликала невинна ідея Павлика, яка одержала назву «вільної любові», тобто він обстоював право жінки розривати церковний шлюб.

Наша епоха (та, що почалася в 1985 році) в певному сенсі розбудила нову хвилю романтичного народництва. Щоб не захлиснути в ній, корисно пригадати про те, що вже колись було.

Романтикам XIX століття минуло бачилося часом втраченої свободи. Тому воно сакралізувалося й міфологізувалося. Але якщо для Куліша недавнє минуле здавалося ідилічно прекрасним, то для Шевченка — дисгармонійним і жорстоким. Дві лінії в українському романтизмі очевидно виявляються через феміністичний аналіз, коли першим питанням розгляду стануть жіночі й чоловічі ролі і символи.

Мене давно переслідують образи блискучої незакінченої повісті ще одного романтика, Олексі Стороженка, «Марко Проклятий». Мабуть, немає жодного іншого твору в українській літературі, який би містив на своїх сторінках таку кількість жадливіх злочинів, спрямованих проти жінок.

Тема помсти жінці, котра нібито відіграє зловісну роль в житті козака-мужчини, варіюється і повторюється у долях кількох героїв твору. Спочатку наречена Марка не дочекалася його з Січі і одружилась з іншим. Марко засудить її за зраду і сам звершить свій суд, убивши і її, і її мужа. Пізніше він вступить у кровосумісницький зв'язок з власною сестрою, а коли злочинне кохання розкривається, то Марко вб'є власну матір, яка стане на його перешкоді, і сестру, котра під впливом матері відмовиться грішити далі. Але це —

Марко Проклятий, диявол, а не людина, приречений вічно жити і вічно мучитися за свої злочини.

Схема жіночої зради і помсти повторюється ще раз у долі іншого козака — січовика. Він вертається до рідного села і потрапляє на весілля своєї нареченої Зінки, котра так само його не дочекалася з Січі. Він не злочинець і не карає «невірну наречену», але й не пробачає їй і вона помирає з горя, тобто по суті він убиває її непрямо.

Але апофеозом ненависті до жінки стає садистське вбивство ще одним козаком — Кривоносом — прекрасної «жидівки». Він стинає їй голову шаблею перед своїми козаками-товаришами, щоб довести їм — любов до жінки для нього нічого не важить.

Звідки починається трагедія Марка Проклятого?

Козацьке січове братство не визнавало жінок. І батько Марка, боячись кари, ховав свою вагітну жінку на острові, де пізніше, вмираючи з голоду, вона годувала свого новонародженого звірачою кров'ю. Тому він став людиною-звіром. Жінка (і комплекс її цінностей — сім'я, осідлість, мораль, тобто система обмежень) і козацька свобода виявилися несумісними, що привело до найжахливіших наслідків. З цієї запрограмованої розірваності, власне, і походить уся трагедія Марка Проклятого.

Окулярно-фантастичну повість Стороженка феміністичний аналіз розглядатиме як розгорнуту метафору. І ця метафора знаменна. «Суспільна несправедливість з причин статі» породжує психологічні хвороби і комплекси, консервує свідомість, а в перспективі програмує відставання культури.

Фемінізм, звичайно, не панацея від усіх хворіб і не ключ від усіх проблем, однак добрий оздоровлюючий засіб принаймні для деяких з них.

В СЕРЦІ ЗУСТРІЛАСЯ З БОГОМ

Наприкінці минулого року творчий доробок відомої української поетеси Тетяни Майданович поповнився одразу двома книгами: збірником поезій «Покаянна молитва» та ліричною поемою «Христос і Прометей». Їх любовно і зі смаком видано в столичному видавництві «Криниця» до 2000-ліття Різдва Христового. Гармонія душі як найвища, наймогутніша зброя проти ницості життя і духу — ось творче поле Тетяни Майданович, на якому вона — невтомна жниця. Цікаво відзначити, що в останнє десятиріччя поетеса багато працювала з богословською літературою, з пам'ятками релігійної і давньої української словесності. Може, саме це й сприяло тій могутній роботі духу, якою позначено багато її творів. Пропонуємо нашим читачам кілька поезій Тетяни Майданович.

Я люблю Тебе, милий мій Боже,
як Сина Людського,
Я люблю Тебе, Христе Ісусе,
як Найріднішого Сина.

РІДНА ДУША

Дісталася важко остання оця перемога:
Пройти одиноко від осені аж до весни.
Я рада, що в серці своєму зустрілася з
Богом, —
І знову, і знов зустрічаюся з ним.

Нема Його в світі! — це кажуть хрести при
дорогах.
Навіщо ж за щастям у мандри земні поспішають?
Я рада, що в серці зустрілася з Богом, —
Завжди біля мене є рідна душа.

Син Божий Предвічний зцілив моє серце
недуже,
І відчай зимовий забути настала пора.
О мій найвірніший, коханий мій Боже, мій
Друже,
І мати моя невмируща, і вічна сестра!

Із Богом Пресвітлим в годину тривожну,
буремну,
По хліб і по воду не страшно мені вирушати, —
Так глибоко-глибоко в серці моєму
Завжди біля мене є рідна душа.

МАРЕВО

Знаю, це марево: пристрасть, гаряча любов.
Що обіцяє — того тут немає насправді:

Ані садків, ні будиночків, ані водойм.
Нам треба далі йти, ми ж бездомні і спрагли.

Знову прошуся: Господи, тільки не це!
Хай не зведе на безводдя ця «fata morgana»,
Хай похвалу не сипнуть, як пісок у лице:
Ось, мовляв, жіночка, і підходяща, і гарна.

Марево міниться в погляді... О, відведи,
О, захисти мене, Господи, наче від гада.
Там тільки вітер отруйний — немає води,
Там доброта не росте — тільки жадібна зрада.

Вітер пошли прохолодний! Розвій, врозуми!
Не приведи мене впасти в омані новітні.
Що ж на любов сподіватись між цими людьми?
В них пересохли серця — мов зерно на
камінні.

Хай не зведе мене «fata morgana» ота!
Є джерело — це надія на Бога Живого,
Справжній оазис, цілюща і чиста вода, —
Сили Небесні
освітять
дорогу до Нього.

БЕЗМОВНЕ СЕРЦЕ

Ношу з собою безцінні персні,
три діаманти,
Мені у снадок передала їх рідная мати.
У дні далекі, як найдорожче, взяла в дорогу:
«Помилуй, Боже», «Поможи, Боже» і «Слава
Богу».

Вогонь життєвий вже вичахає, мов попелище;
То зблисне жаром, то облікає, то заболить ще.

МОЯ ЛЮБОВ

А кохання — мов цвіту по білому світу.
Опадає під ноги...
Весь оббитий вітрами, ні плоду нема,
ні краси в нім.
Я люблю Тебе, милий мій Боже,
як Сина Людського,
Я люблю Тебе, Христе Ісусе,
як рідного сина.
Бо кого ж так любила, що ні з ким
не могла й порівняти?
Задля кого ж до смерті терпіла
і голод, і муки?
«Хто виконує волю Господню —
то брат Мій і мати!» —
Ти говориш, мій Спасе, і назустріч
протягуєш руки.

Не залиш мою душу самотню!
Бо кинуть під ноги,
Проміняють на срібло,
як і всі свої мрії красиві.

Душа бездомна, мов погорілець, збрала в
клубки
Вцілілий одяг, якісь папери та поцілунки.

Помилуй, Боже... Зніми із духа тягар великий
Хоч на хвилину! Ще на годину, і ще — навіки.

Безцінні персні взяла у руки, — відклала
клубки,
А Бог неждано лишив у серці свої дарунки.
Перлини білі, злоті злитки, алмазів грані —
Це біль, що стихнув; це кров, що змита;
це хрест мовчання.

Безмовне серце живе у світлі Хреста Святого,
Між ним і світом — тепло і мудра пересторога,
Про найдорожче воно говорить лише із Богом.

Слова духовні такі незгасні, такі нетлінні,
Що все навколо: дерева, й небо —
це тільки тіні,
Це темний спогад отого Раю, того Світання,
Що Бог Всесильний нам повертає
З Хреста мовчання.

Хвилі марева. Міражі.
Дорога тремтить, біжить,
струмують надхмарні замки,
струмує надхмарне місто,
хоч бери оправляй у рамку
і — на виставку імпресіоністів...

А вечором бідно в полі.
Вертаються вівці з паші,
в кавалках синьої солі
вилізують круглі чаші.

Звисає клоччями руно,
і трішки від того сумно,
і пахне мені кулішем,
що в таганку над вогнем.

А, спершу такий полум'яний,
вогонь знемагає, в'яне
і на похилі плечі
приміряє одяг чернечий.

На осокорі високім
знов гостроока сорока
неначе про всіх стрекоче,
і пес безугавно гавка
на високе гніздо сороче,
що, як Мономахова шапка.

Та вже на тім осокорі
догоря на верхів'ї день.
По тиху воду і перші зорі
мама з відрами йде.

І пахнуть бузки зірчасті,
що ночують і днюють у хаті
і геть не звертають увагу

І хмари горять над степом,
і птахи кричать віддалено.

Як бігла в степу за літом,
як бігла разом із вітром,
так на бігу й лягла
за вітром в степу ковила.

А дерево лист зронило,
і серце... так зашеміло
у несподівано ветхім
теремі злотоверхім.

І дубові літо сниться,
не тішить його синиця,
у небі без журавля;
як зайве, стирчить гілля.

Вітрами гуде неспокій
у кроні його широкій,
ночами луна в дуплі
метається на мітлі.

Не вабить небесна синь,
і клоняться віти долу,
де вічно голодна тінь
ходить і ходить довкола.

До лісу
повз білі гори
Дінець небесно-прозорий
котить свою блакить,
а в лісі, вже через мить,
як підпалений, палахкотить
і сам, як вогню лавина,
палаючим світлом плине.

А вітер шматтями розніс
вітрила плинучого літа,
і, ніби хвилями прибитий,
під берегом чорніє ліс.

І вже не світиться багрець,
як золоті ворожі стріли,
які у сокола летіли
і густо падали в Дінець.

Ніхто не скаче за тобою,
не чути стріл над головою,
але стрілою кожна мить
летить і прагне зупинить
тебе своєю гіркотою.

У небі високім
співаюча птиця, —
і спрагла стріла
вилітає напитися.

Пташиного їй
не дістати крила,
та пісню твою
обриває стріла.

Стрілу із грудей
ти, руками, ривком
висмикуєш
разом з червоним струмком,
і скрапує крапля
із вістря стріли
на біле волосся
трави-ковили.

тебе, що жив господарем і гостем, —
і прийде час,
і списом гострим
тебе, як джерело,
відчинить смерть.

Час надійшов мовчати...
Тут мої батько, мати...
Ромашки і деревій —
Ними цвітуть могили,
Що душу мою відпустили:
— Іди до живих, живий...

Сяду на сірий камінь,
До квітів торкнуся руками,
А серце щемить, щемить...
Якби ви побачили, мамо,
Який деревій над вами
В ранковій росі стоїть!

Що вам сказати маю?
Рідні мої, не знаю,
Тут біля самого краю,
Краю чого? — не знаю...

Що це, кінець? Початок?
Час надійшов мовчати.
Час надійшов у камені
Побачити риси мамині,
Взявши в долоню глину,
Почути глиняне: сину.

Боже, як у вікні
Світиться хрест мені,
Ніби додому вертаю,
Як і тоді, давно,

на радість твою чи горе.
І, як до турецького стягу,
півмісяць прилип до штори.
І тхне керосином трошки
від каганця в кутку.
І лебідь на килимку
над нашим з мамою ліжком,
де, отримавши тумани,
понадувалися подушки,
на які накладає вишивку,
заглядаючи в шиби, вишенька.

І я, що плавав з Ясоном,
натомлений, зовсім сонний,
в рідній уже стороні
з князем Ігорем — на коні.

Ми скачемо, скачемо, скачемо...
і вже не збагнуть мені,
чия то тінь на стіні
і хто біля мене плаче.

Ти плачеш? Плач. А за сльозою
трава, роса, дитячий слід,
який байдужою стопою
ще не затоптаний, як світ.

І ти іди, іди по ньому,
по сліду тому, як додому,
іди наосліп, як по вірші,
сльозою очі затуливши.

Нехай воно в тобі поплаче
оте дитяче щось, дитяче,
яке, хоч як його товкмачиш,
а залишається собою,
як за горою, за сльозою,
в якій зоріє глибина,
де навіть світ оцей з бідною —
всього лиш нота чарівна
гармонії надсвітлової.

А вже в моїм теремі злотоверхім
покрівля розвалена...

Петляючи, як сліпець,
тікає у степ Дінець
і довго степом осіннім
біжить із вогнем на спині.

І хмара над ним кривава
пливе, як ворожа слава,
як знамення в сон Ярослава.

«Корогви над степом широким
розвіваються в різні боки,
одні Рюрикові, інші — Давидові...» —
Так автор «Слова» повідав.

Чайка плаче «ки-ги, ки-ги», —
не з'єднати їй береги.
Розмежований світ,
плаче самотній слід.

Спільну в дитинстві мову
забули мій жест і слово.
Руки летять врізнобіч,
неначе у темну ніч,
і тільки свіча розлуки
з'єднає на грудях руки.

Плаче моє ім'я,
на два розпадаючись «я».
Схилюсь над своїм Дінцем —
З-під лица випливає лице.

В чорних обіймах змія
плаче моя надія,
плаче в його петлі,
відриваючись від землі.
А її утішає змій,
язик роздвоївши свій.

Збіднілі крони шерхотять,
і так зносились їхні тині,
що не заштовпав павутині,
і квіти посіріли в сні —
не відрізати, не впізнати.

Ще птиця летить,
ще висока луна,
та вже туманіє
в очах далина.

Плачучи вербу,
обхопивши за стан,
над прірвою стримує
сивий туман.

А пісня, що прагла
до Бога дійти,
як свічка сльозою,
сплива з висоти.

За тінню тінь до видноколу
горбато рухалася, йшла,
за тінню тінь, широким полем
і довгим шляхом лемеша.

За тінню тінь до видноколу,
де обривалась далина,
де ніби щастя йде по колу
і всіх обходить, обмина.

За тінню тінь до небосхилу,
а світло з неба уві млі
стовпом лилося, струменіло,
стояло Спасом на ріллі.

І я у вузлик коріння
тримав нажите за літа
і припадав до поля тінню
свого похилого хреста.

Не тільки по губі,
між пальцями — текло,
збігало і зникало крадькома,
воно в тобі,
і ти, мов джерело,
де материнська береже п'ятьма
все, що було,
наповнило ущерб

А в хаті дверей немає,
Лиш непогасне вікно,
І в ньому батьки безсонні.
І я перед цим хрестом,
Неначе у шибу, чолом
Уткнувся у свої долоні,
І все, що було давно,
Побачу, як у вікно...

Час надійшов мовчати.
Стали ви степом, тату,
Стали ви степом, мамо,
І ваше вікно без рами.
Степом ви стали, полем
І зараз, один як перст,
Дивлюся на вас навколо
Крізь непогасний хрест.

Зазналися, не знаючи нічого.
Ми тільки в яблуко, у тасмницю Бога
вповзли колись нахабно черв'яком,
впиваючись молочними зубами
у те, що мало прорости садами,
і поточили в порох, і над нами
із того пороху піднявся Содом.

Ще твій сон біля вікон
і ти, як сон, який нізвідки,
усміхнений, як був вві сні,
тому що сонце у вікні
промінням зігрива повіки,
ледь-ледь торкаючись чола,
і золота кружля бджола,
яку ти бачиш крізь повіки.
Ти не розплющеш повік,
аби цей сон, як сон, не зник.

Та і не хочеться у світ,
де, знаєш, не працює ліфт
і знову — через чорний хід
по сходах, де п'ють дебїли,
де йде у темряві свіча,
бо вже давно перегоріла

лампочка Ілліча,
а кожне, що у двір, вікно
замурувала, теж давно,
і до наступного потопу
міцна робочого рука,
тож і не видно ні Європи,
ні сходинок, ні смітника,
який усюди під ногами,
і ми вітаємось лобами
та так, що іскра Ілліча
засвічує вогонь в очах
і в «ліхтарях» на наших ликах...

Та на розплющених повіках,
що розімліли від тепла,
та ж сама топчеться бджола,
щось намагається знайти
у чашах, повних гіркоти.
Думки літають навмання,
як ще до яблука і до знання,
до хліба нашого гіркого,
що ми ж і сіємо, і жнем,
і «даждь нам...» просимо у Бога,
та з рук диявола берем
ще й кланяємось без кінця,
жахаючись свого лица,
в яке плює не тільки час.
І туманіє в нашій полі,
де є свобода, та без волі,
і воля є, та не для нас.

Оце лише і вільна мить!
Літай, допоки сонна доля,
допоки ще в дорозі вість
із Дикого твого поля.

Літай над темінню, над виром,
який затягує на дно,
де всім, хто не міняє шкіри,
її здають все одно.

Літай, допоки ти не плоть,
не здобич здирників і тліну,
а тільки те, що твій Господь
вдихнув довірливо у глину.

Аби воно, твоє земне
єство не втратило надій,
ще пелюстково спалахне
зернятка макове над і.

*Що то шумить, що то дзвенить
Перед зорею ранньою?..*

Уже осіння глибина
стає прозорою до дна,
а все, чим, друже Володимире,
ще ніби вчора, володіли ми,
скарбами світитись на дні

у тім степу, у тій Каялі,
куди летіли на коні
нетерпеливі і зухвалі...
Іще вогонь не догорів,
ще повен місяць угорі,
і дим до місяця стоїть,
та вже шумить... уже шумить
не степ своїми полями —
шумить над степом і над нами.

А ніч холодна і туманна,
і наша пляшка затекла.
Підсядем ближче до тепла,
хай не твереза і не п'яна
тече розмова, як текла.

Хай молоді безбожно п'ють
і піднімають каламуть
із глибини, де ще нічого
у них немає дорогого,
якщо ж і є, то не в ціні,
дешевше істини в вині.

А ми продовжимо розмову,
зігрієм чарочкою слово,
хай буде радість з гіркотою,
але останньої на дні
не більше, ніж у тім вині,
що допиваємо з тобою.
Вогонь гуде і зголодніло
вилузується на гілкі
сухого дерева, що зронило
в Каялу теж свої листки.
Він сам в собі, у самоті,
та ніби третій поміж нас,
що пам'ятає інший час
і нас ще в іншому житті.
То спалахне, як давній спогад,
то знемага до чорноти,
і нам очей не відвести
не відвернутися від нього.

Стає беззірніше вгорі,
і до ранкової зорі
лише одна коротка мить.
І, наближаючись, шумить
не степ своїми полями —
шумить над степом
і над нами.

ПОДОРОЖ НА СВЯТУ ЗЕМЛЮ

Задум створити серію робіт про Святу Землю — Край земного життя Господа нашого Ісуса Христа — виник у відомого графіка Миколи Стратілата на основі глибокого вивчення архівних і сучасних іконографічних джерел. Це його молитовний внесок у святкування великого ювілею 2000-річчя Різдва Христового.

Гравюри відображають не тільки пейзажі Єрусалима, Вифлеєма, Назарета й інших місць Святої Землі, а й великі містичні явища, пов'язані з іменем нашого Спасителя.

Митець у властивій йому романтичній манері прагнув показати непроминаючу красу і натхненну велич тих місць, де ступали ноги Господа і Бога нашого Ісуса Христа.

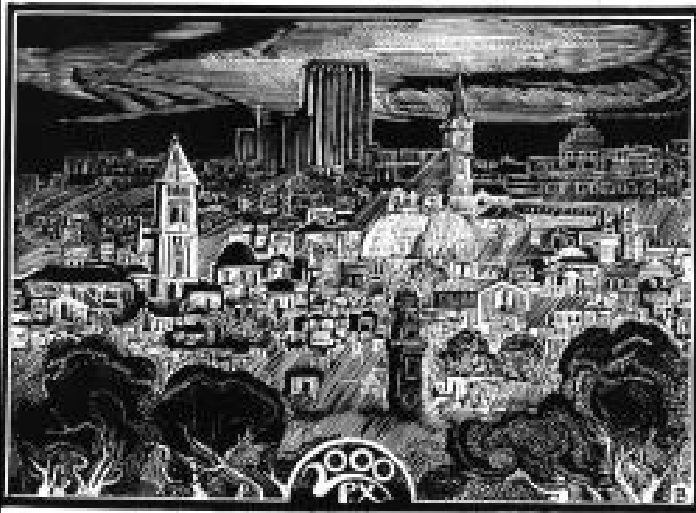
Творчі задуми в різних митців виникають і здійснюються по-різному. Тут усе залежить від характеру, від темпераменту. Щодо Миколи Стратілата, то, оскільки я його давно знаю, він «легкий на підйом». Його легко розворушити на якусь тему. Якусь — у нього не означає яку-небудь. Коли він у темі не зацікавлений, скільки не переконуй, нічого не вийде. Але коли тема в нього на серці, захопиться нею за лічені хвилини, подумки збуде її концепцію і, зазвичай, може того самого дня зробити перший шкід. Я шаную людей живої думки, беручих до праці, розважливих у бесіді, духовних у глибинах душі. Всі ці риси, гадаю, притаманні Миколі Стратілату.

Тому, коли я на початку славного, святого, ювілейного, двохтисячного року був запрошений Стратілатом переглянути його нову двадцятиаркушеву серію різцевих гравюр «Свята Земля», я радів подвійною радістю. Перша, що серія виконана добре на мистецькому і богословському рівнях. Друга, що я мав певне відношення до виникнення Миколиного задуму цієї серії. Отож, спочатку про другу радість. У лютому 1999 року я повернувся зі Святої Землі, де був у Єрусалимі на міжнародній конференції, присвяченій підготовці до відзначення в різних країнах 2000-річчя Різдва Христового. Привіз багато фотографій, проспектів, листівок, альбомів з Єрусалима, Вифлеєма, Назарета, берегів річки Йордан, Галилейського озера, Мертвого моря, Юдейської пустині тощо. Не те що я побіг одразу показувати це Стратілату, але просто випадково зустрівся з ним, багато чого розповів і показав йому. Як і Микола, я швидко піддаюся захопленню і в такому тоні розповідаю: це від моєї вдачі, а не від набутого.

Микола попросив дати йому цю купу видів Святої Землі. Отоді й виник у нього задум серії. Він нічого не взяв звідти прямо, цитатно. Бо ще багато якого взірцевого матеріалу порозшукував у старих альбомах про Палестину (було колись у Петербурзі «Русское Палестинское Общество», яке видавало чимало літератури про Святу Землю), в енциклопедіях, подорожніх описах. В результаті вийшли не види славетної землі, переведені у гравюру, а глибоко обдумані аркуші з тактовними ретроспекціями в далеке минуле, з цікавими біблійними мотивами, з належним наповненням євангельським духом. В аркушах простежується певна часова послідовність: від Авраамового жертвоприношення, яке бачимо на першому аркуші, до Вознесіння Господа Ісуса Христа на небо, до краєвидів і сцен, що символізують початок нашої ери, — на останніх аркушах серії.

Чільне місце посідають зображення місць Святої Землі, що пов'язані із земним життям Спасителя. Це Вифлеєм, Назарет, Єрусалим. У якомусь особливому сьайві, в потоці променів постають нинішні храми Різдва Христового в Вифлеємі, Благовіщення — в Назареті, Гробу Господнього — в Єрусалимі. Це ключові місця, пов'язані з ім'ям Ісуса Христа; і автор старається так «копютизувати» їх за допомогою різноманітного штрихування, щоб вони справді виглядали реліквіями нашої цивілізації, наріжними каменями християнської культури. Хоч на світі є набагато кращі в архітектурному відношенні храми, але Стратілат побачив і втілює у гравюрі саме ці храми в найкращому вигляді, наче зіткани з потоків неземного світла. В природі ці храми великі, потужні, окомірно важкі (я свідок і очевидець цього), але в інтерпретації гравюра вони легкі, повітряні, наче позбавлені сили гравітації.

А це тому, що Микола Стратілат має досвід і вміння так використовувати лінію, штрих, чорну площину і білий простір, що вони в нього грають і переливаються, творять вишукану гру світла й тіні, з'єднання реального простору з якимось ірреальним, метафізичним простором. І це не довольний політ фантазії,

Сучасний вигляд Єрусалима, 15x20

Молитва в саду Гефсиманському, 20x14,5

а з'єднання сучасності з далеким минулим. Сучасні архітектурні й пейзажні панорами Ізраїлю і Палестини він поєднує з подіями, описаними у Біблії. Взяття пророка Іллі на небо, зоря над Вифлеємом, хрещення Господа в Йордані, моління Христа про чашу у Гефсиманському саду, хресна дорога, Вознесіння і ряд інших сцен з Біблії органічно вплетені у краєвиди. Бо основною метою автора було не проілюструвати земне життя Ісуса Христа, а показати славетні місця, пов'язані з Його вчистим служінням людству. Це пейзажна серія, але зі специфічними пейзажами, кожний з яких навіває спогад про той чи інший епізод Святого Писання.

Єдиний виняток щодо ілюстративності в цій серії пов'язаний з Різдом Христовим. Микола Стратілат подає сцену у Вифлеємських яслах за традиційною, безліч разів повторюваною композицією: Дитятка на соломі, Марія, Йосип, ангелята, ягнятко, худоба, зоря на небі. Але наступний аркуш — це сучасний вигляд того місця, де дві тисячі років тому були ясла. Це камера глибоко під землею, під нинішньою церквою Різдва Христового: сходи ведуть униз, все яскраво освітлене лампадами, над яслами арочний кивот, місце ясел обличковане кольоровим мармуром, на який накладено золоту зорю. Це вже не ясла, а вівтар, тому не дивно, що там на колінах стоїть християнка і молиться. Ці два вигляди ясел зрозумілі, бо ж Микола серія присвячена саме ювілейному Різду нашого Господа.

На аркушах багато простору, багато неба. Часом небо чорне, вічне; але тим яскравіше горять на ньому зорі надії, тим глибоко виглядає тайна приходу на землю Бога. Особливо хотілося б виділити щодо сили поетичного відчуття природи Святої Землі аркуші «Єрусалим. Вигляд з Оливної гори» і «Річка Йордан. Місце хрещення Ісуса Христа». На першому з цих двох аркушів бачимо Єрусалим на горах. Місто дуже світле, його мури якісь наче прозорі, як ото вони описані в останніх розділах Іванового Об'явлення. Над ними розкинулася на всю широчінь неба веселка. А внизу, в глибокій тіні дерев, наче ховається старий Єрусалим з його жахами, неодноразовими руйнуваннями. Це пейзаж, але він глибокосимволічний, бо кожний штрих на щось натякає, кожна пляма сприймається в якомусь таємничому метафоричному значенні.

Пейзаж нічного Йордану вражає своїм спокоєм, навіть якоюсь дрімотністю. Аж не віриться, що в такому тихому куточку відбулася колись подія космічного масштабу — знамените Богоявлення, бо Сам Отець Небесний засвідчив Боже-ственне синівство Ісуса Христа. Небо, гори, дерева і особливо воду з чарівною доріжкою на ній від місячного світла Микола Стратілат передав з глибоким ліричним почуттям.

Серія «Свята Земля» унікальна. Її виконав митець-християнин. Кожний аркуш свідчить про любов автора до Спасителя. Це щира молитва, промовлена засобами графіки. Господь воздає тим, хто Його славить на цій грішній землі. Господь потребує від нас взаємної любові, дарма що Він безсмертний і на небі, а ми смертні і на землі. Найдивовижніше те, що автор серії ніколи не був на Святій Землі. Але він побачив і відчув її так, наче прожив там усе життя. Бо він побачив її духовно.

Дмитро СТЕПОВИК,
доктор мистецтвознавства, професор Київської
Духовної Академії

Людина, яка серйозно розмірковує про анекдоти, ризикує: бо може стати в очах публіки посміховиськом, що не має почуття гумору. Я ж свідомо йду на цей ризик, бо вважаю анекдоти дуже серйозною справою. А саме — у пропагандистській війні, яку веде Російська імперія, де анекдотам відведена дуже серйозна роль.

Не будемо згадувати побутових анекдотів про невірні подружжя, тещу, дурнів, рибалок і т. д.

Розглянемо політичні анекдоти як складову політичної сатири.

Якщо погортаємо сторінки головного органу гумору і сатири СРСР (російсько-радянської імперії) журналу «Крокодил», то переконаємося, що політична сатира завжди була спрямована проти новоспечених політичних ворогів.

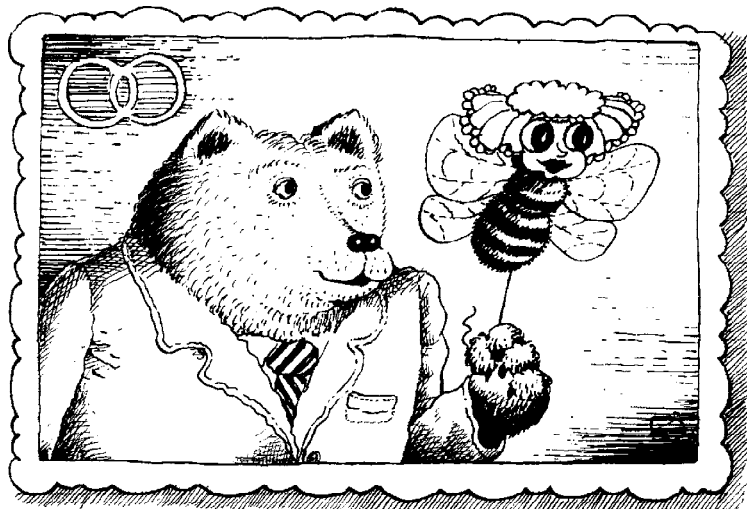
У час холодної війни між СРСР і Заходом політична сатира «Крокодила» була не чим іншим, як постійною карикатурою і фейлетоном про капіталістів (головним чином — американських). «Крокодил» сміявся над західним способом життя і змальовував Захід (переважно США) як місце, де нема і не може бути нічого хорошего.

Анекдоти ж друкувалися — відповідні. Не можна сказати, що в цих анекдотах (як і в сатири взагалі, спрямованій проти Заходу) не було ніякої правди. Наприклад, було суцього правдою те, що США — це імперія, яка нагло захищає свої інтереси в будь-якій точці земної кулі і відповідно — ігнорує (але уже без заяв) інтереси інших країн.

Тоді журнал «Крокодил», як і вся радянська пропаганда, підтримував індіанців і негрів, алжирців і ірландців... узагалі тих, хто був пригнобленим у США, Європі, Азії, Африці.

Звичайно, що при цьому замовчувалася правда про себе: про те, що немає ніякого «союзу вільних республік», що СРСР — це така ж Російська імперія, в якій пригноблені українці і білоруси, грузини і молдовани, чеченці і литовці, якути і естонці... Ось, наприклад, анекдот того періоду, що має благородний пафос і кмітливий за змістом:

У Нью-Йорку проводять конференцію представників

ПРО АНЕКДОТИ

індіанських племен. В один дорогий готель приїхав індіанець, який був одягнений у традиційний костюм племені чероки. Адміністратор дивиться на нього із певним сумнівом, потім підсовує реєстраційний бланк і співчутливо каже:

— Ось тут поставиш хрестика.

Чероки добросовісно малює хрестика, а потім, через кому, малює поруч іще одного.

— А це що означає? — запитує адміністратор.

— Ступінь доктора філософії, який я одержав у Гарварді, — серйозно відповідає чероки.

«Крокодил» тоді працював проти США, тому й вимушений був захищати індіанців. Отже, білий адміністратор був зображений дурнем, із почуттям своєї вишості він дивився на індіанця. Він думав, що індіанець обов'язково повинен бути неграмотним. Так йому, дурневі, й треба!

А потім російсько-радянська імперія прогала «холодну війну». Її примусив капітулювати Рейган. Російські танки було забрано із Афганістану і Східної Європи, а комуністи почали гратися в демократію.

Горбачов вивісив лозунг: «Плюралізм і гласність!». І це йому (й імперії) вилізло боком. Горбачов думав, що колоніальні народи його імперії безперестанку лятимуть Леніна-Сталіна і на цій темі зашкаляться. А народам все одно, хто очолює

імперію, їм не подобається сама імперія. І як тільки їм дали можливість заговорити, вони почали говорити про свободу і незалежність. Російсько-радянська пропаганда швидко зорієнтувалась у ситуації, поміняла напрямок і замість Заходу зробила своєю головною мішенню і саму ідею незалежності, і носіїв цієї ідеї — патріотів і націоналістів із Прибалтики, Грузії, України...

Те саме зробила російсько-радянська сатира, бо вона — невід'ємна частина імперської пропаганди. Погортайте, дорогий читачу, «Крокодил» 1991 року (року, коли розвалювався СРСР) і побачите, як судомно і знавці старалася російсько-радянська сатира опорочити і висміяти ідею незалежності народів. Але ця велика ідея ніхто не зможе висміяти. Смішними і нікчемними виглядали і сам «Крокодил», і його автура. Радянський Союз розпався, але це не означає, що померла імперія. Так звана Російська Федерація — це всього лише Російська імперія в мініатюрі. Якщо до цього додати те, що по-справжньому незалежними стали тільки країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія), а країни СНД залишилися під впливом Росії, то можна сказати, що Російська імперія не розпалася. Живою залишилася й імперська пропаганда, яка тепер передусім спрямована проти народів, які хочуть справжньої незалежності і свободи.

Анекдоти — одна із форм сатири, а сатира — форма пропаганди. Тому тільки дуже наївна людина може думати, що розказування анекдотів про представників різних націй породжене із бажання розсмішити.

Пригадуєте анекдот про білого адміністратора? Там симпатії автора анекдота були на боці індіанця. А тепер розгорнемо на 421 сторінці збірник анекдотів «Роги і копита» (Москва—Київ, НКП — Атика, 1994) і прочитаємо:

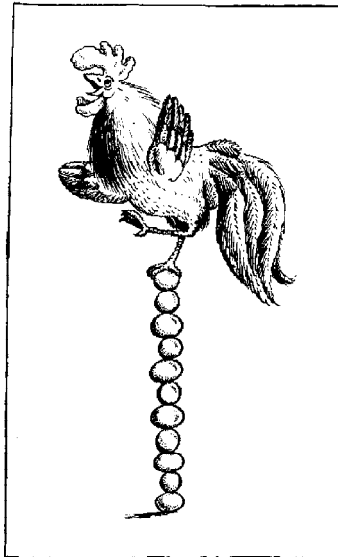
Чукча розписується — ставить три хрестики.

— Що це означає? — запитують у нього.

— Ім'я, прізвище і науковий ступінь.

Зрозуміло, що цей анекдот побудований за тією самою схемою, що й анекдот про адміністратора й індіанця. Але ідея тут цілком протилежна. Той анекдот висміював хибні уявлення білих про неграмотність і нездатність індіанців до навчання, а цей — навпаки — стверджує, що чукча, навіть одержавши науковий ступінь, залишається неграмотним.

Невже така трансформація анекдота випадкова? Щоб з'ясувати це, прочитаємо ще одно-

го анекдота:

— Гві, що ти робиш, якщо тобі дадуть яблуко?

— З'їм.

— А двос?

— Пригощу Різо.

— А якщо вагон яблук?

— Відвезу на ринок.

— Іване, а ти що робиш?

— З'їм.

— А двос?

— Петрові віддам.

— А якщо вагон?

— Хлопців покличу зі зміни.

— Грицю, що ти робиш, якщо тобі дадуть одне яблуко?

— З'їм.

— А двос?

— Теж з'їм.

— А якщо вагон?

— Скільки зможу, з'їм, а те, що не зможу, — понадкусую.

Бачите, як усе просто! Як тільки грузинові дасте яблука, то він відразу побіжить їх продавати. Звідси висновок: грузини — торгоші жахливі. Дайте яблука українцеві — він, що зможе, з'їсть, а решту — поспе. Висновок: українці — жахливі скнари. А росіяни? Вони, звичайно ж, благородні. Не нація, а цілковита благодійна організація. Вони завжди думають про ближнього. Дасте росіянину яблука — і він побіжить їх роздавати.

Ось до таких висновків підштовхує російсько-імперська пропаганда читачів (слухачів, телеглядачів) своїми анекдотами про нації.

Думаю, що тепер і найнаївнішому зрозуміла мета імперських пропагандистів.

Гурам ПЕТРІШВІЛІ

ЛИСТ... З ХВОСТОМ, А МАРКА — ІЗ ЗАПАХОМ...

Листування — чи не найулюбленіший засіб спілкування людей. Історія знає безліч видів послань від людини до людини, від держави до держави і т. п. Чи не найдавнішою письмовою згадкою про подібне послання в історії України є повідомлення «Повісті минулих літ» під 885 роком, що розпочинається словами: «...Послав Олег до Радимичів...» (Повість минулих літ. — К., 1989. — Ст. 24).

Істини ради слід сказати, що послання не завжди були письмовими, тим більше тоді, коли писемності ще й не існувало. Прикладом такого послання можна назвати скіфських послів, які принесли перському царю Дарію, що близько 514 року до н. е. вторгся на землі сучасної України, відповідь на його вимогу підкоритись або вступити в бій. Відповідь скіфських царів складалася з птаха, миші, жаби і п'яти стріл. Перські дешифрувальники, якщо дозволено скористатися сучасним терміном, на чолі з Гобрієм цілком справедливо, як показали наступні події, витлумачили це послання так: «...якщо, перси, ви не станете птахами і не полетите високо в небо, або мишами і не сховаетесь у землю, або жабами і не пострибаете в болото, то ви не повернетесь до себе, вас зрублять оці стріли» (Геродот. Історія в 9 книгах. — К., 1993. — С. 210).

До цього залишається додати, що ряд істориків вважає скіфів предками українців. Наведене послання було початком кінця безславного походу Дарія на землі Північного Причорномор'я.

З винаходом поштових марок 1840 року у Великій Британії, і оскільки вони досягли найвіддаленіших населених пунктів, їх почали використовувати не тільки за прямим призначенням як своєрідні квитанції за поштової послуги, а й для реклами товарів та послуг, не кажучи вже про те, що сам зміст марки був чудовим інформативним матеріалом, який розповідав про ту або ту країну, спонукав ознайомитися з її природою, культурою, мовою, історією і т. д.

З часом з'явилися і зовсім незвичні форми цієї пропаганди, як, наприклад, марки так званої вільної форми, зокрема на початку 60-х років в африканській країні Сьєрра-Леоне. Ці марки були виготовлені у формі контурів державних кордонів країни, її державного герба і самого африканського континенту.

90-ті роки ознаменувалися не тільки футбольними пристрастями, а й поштовими марками круглої, у вигляді футбольного м'яча, форми. Такі марки випустили поштові відомства Франції в січні 2000 року. Далека Бразилія порадувала колекціонерів зовсім незвичайним і оригінальним виданням. Наприкінці 1999 року тут емітовано 4 марки... із запахом.

Емісія цих поштових марок присвячена охороні природи. Саме тому марки мають стійкий запах диму від пожеж у тропічних пралісах, що опинилися під загрозою знищення. Це — застереження і нагадування людині, що з природою треба бути на Ви.

В. КИРИЧОК,
історик, член АсФУ

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.
Головний редактор
Любов Голота

Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян,
А. Журавський, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук
Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Комп'ютерна верстка — Ірина Шевчук

Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1,
завулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30.

Індекс 30617. Зам. № 0331202. Наклад 3000.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»